

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 65 (31).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 1. aprillil 1927. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 92 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, rahaminister **L. Sepp**, siseminister **J. Hüner-son**, kohtuminister **O. Tief**, töö-hoolekandeminister **J. Masing**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, sõjaminister **N. Reek**, haridusminister **J. Lattik**.

Päevakord:

1. B. Eilman'i küsimine siseministrile 1924. aastal suletud ametiühisuste varanduste kohta.

2. Th. Maurer'i küsimine põllutöoministrile Tammiste mõisa rendilepingu kohta.

3. Th. Maurer'i küsimine töö-hoolekandeministrile Narva-Kulgu raudteel töötavate töötatöölise kohta.

4. Th. Maurer'i küsimine kohtuministrile Pärnu vangimajas ettetulnud väärnähtuste kohta.

5. Th. Maurer'i küsimine teedeministrile Tallinna telefonivõrgu montööride ametist vabastamise kohta.

6. A. Luige küsimine põllutöoministrile Viljandimaal Adavere asunduses oleva koha nr. 85 kohta.

7. O. Gustavson'i küsimine põllutöoministrile arst Lüsile suurema metsatüki andmise kohta Koeru metskonnast.

8. A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele armuandmiste asjas.

9. A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek põllutöoministrile maaseadusega võõrandatud maaüksuste vabaksandmise kohta.

10. A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek põllutöoministrile Karki mõisast eraldatud kruntide nr. nr. 6 ja 9 tagasiandmise kohta.

11. A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek põllutöoministrile Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta.

12. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta.

13. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele maaseadusega võõrandatud maaüksuste vabaksandmise kohta.

14. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele Karki mõisast eraldatud kruntide nr. nr. 6 ja 9 tagasiandmise kohta.

15. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klement'i küsimisele isikumaksu asjas valdades ja alevites.

16. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klement'i küsimisele töötatöölisele töö muretsemise asjas.

17. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele armuandmiste asjas.

18. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele väärnähtuste kohta Purila mõisa kasutamisel.

19. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärneri arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.

20. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul M. Kurtschinsky, P. Baranin'i, B. Oja' ja A. Schulbach'i arupärimisele läbiotsimise kohta Riigikogu liikme korteris.

21. Maavolikogude kodukorra muutmise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

22. Riigiteenijate haiguskindlustusseadus — II lugemisel.

23. Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

24. Perekonna-abiraha seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17. 15 min.

1. Päevakorra Juhataja **R. Penno**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.

Rkl. Pukilt on ettepanek — võtta päevakorda 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised.

A. Jõeäär (stp): Panen ette, päevakorrast välja jätta päevakorra 8., 9., 10. ja 11. punktides tähendatud arupärimised.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Jõeäärelt on ettepanek — välja jätta päevakorra 8., 9., 10. ja 11. punktides tähendatud arupärimised. Need on 8) Riigikogu liikmete A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele armuandmiste asjas; 9) Riigikogu liikmete A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek põllutööministrile maaseadusega võõrandatud maaüksuste vabaksandmise kohta; 10) Riigikogu liikmete A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek põllutööministrile Karki mõisast eraldatud kruntide nr. nr. 6 ja 9 tagasiandmise kohta; 11) Riigikogu liikmete A. Jõeääre, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek põllutööministrile Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta. Asun rkl. Puki ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun rkl. Jõeääre ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega on päevakord kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumiste kohta märtsikuul.

Sekretär **O. Liigand** kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata otsuste protokoll nr. 65/31, lisa nr. 2.)

Juhataja **R. Penno**: Sõna on rkl. Raudkepil isiklikus asjas.

3. L. Raudkepi sõnavõtmine isiklikus asjas.

L. Raudkepp (krst): Haridusministeeriumi eelarve arutamise ja minu poolt avaldatud ühe osa

kirjanduse arvustamise puhul seletas rkl. Piiskar, et minu tarvitatud konkreetsete näidete ettetoomise „meetod“, nagu ta nimetas, ei olevat otstarbekohane, sest tema võida teha sedasama piibliga. Härra Piiskar eksib: kui mina loen tsitaate tootest, mille sihiks on teha maha usku, eriti ristiusku, ja härra Piiskar loeb salme raamatust, mille sihiks on usu kaitse sõna kõigekõrgemas mõttes, siis ei ole see üks ja seesama. Piibli kirjeldustes avaldub mõnikord see realistlik, naiivne arusaamine, nagu seda tuleb ette veel nüüdisaja lihtrahva keeles, ja ometi ei või keegi nimetada seda ebakõlblikuks, samuti ka mitte näiteks anatoomia professori loenguid, milles nimetatakse inimkeha osasid. Mina tõin esile näiteid sellest, missuguse põlguse ja mõnitusega hindab keegi kirjanik usku, tarvitades selleks eriliselt jabastavaid ja jämedaid, osalt erootilisi pilte,

kuna härra Piiskar ei saanud ja iganeski ei saa mulle tuua piiblist näiteid, kuidas see raamat põlgab ja mõnitab usku ja kõlblust, kuigi ta mõnikord tarvitab ürgaja realistlikku kirjeldusviisi.

Käsitähes minu poolt ettekantud tsitaatidega käis ju toodete üldhindamine, nagu seda tegin Visnapuu „Jehoova surma“ suhtes, ja see hindamine on just samane, nagu kellegi arvustaja hindamine selle aasta „Loomingus“, mis on H. Visnapuu ja tema ümber oleva sõpruskonna häälekandjaks — nr. 3, lhk. 266 —, kus on öeldud: „Kui oleksin usklik, siis peaksin selle teose — see on „Ameerika Kristuse“ — oma usule üheks haavamaiks meie kirjanduses“. Nii ei seisa siis asi ainult tsitaatides. Andsin juba kord nõu vaadelda seda loomulikku käsitlusviisi minu poolt, mida härra Piiskar nimetab mingisuguseks erimeetodiks, osalt teaduslikumast seisukohast, osalt alg- ja lihtrahva igapäevase kõneviisi seisukohast.

Kuid kõik see juhtumine ei tee härra Piiskar'ile niipalju peavalu, kui „Postimehele“, kes „Ameerika Kristust“ ja muid sarnaseid tooteid kiitis ja kiidab. „Postimees“ kirjutab oma tänases lehes nr. 90 — vist aprillilajana — et mina olevat „punastanud“ härra Piiskar'i öienduse puhul... (J. Piiskar, stp: Päril kahvatu valge oli.) „...sest mul „ei olevat sugugi hea olnud kõikide silmade ees aruandja poodiumil.“ (J. Piiskar, stp: Härra Raudkepp, Teie punastate ju praegu.) Seletan, et mul oli väga hea olla seal ja näha rahvaerakondlaste just mitte kõigeparemaid tundeid minu kõne puhul. Sest minu kõne ja seletuse sisu oli tookord rohkem varjatult, aga on praegusel momendil siin kõnetoolil otsesihis järgmine: „Postimees“ armastab kuulutada ennast ka kristliku ilma-vaate kaitsjaks ja pidi seepärast kiitma oma veergudel uskukaitsvat „Ameerika Kristust“ nähtavasti ühes oma poolehoidjatega: mõne evangeeliumi-luteri kiriku õpetaja, mõne baptisti ja adventisti jutlustajaga ja kõige selle kristliku rahvaga, kes on „Postimehe“ usku. (O. Gustavson, stp: Raudkepi kõne teisel lugemisel.) Ja et „Postimehel“ selleks puudus ja puudub häbipuna, siis hakkas ta seda otsima minu juurest ja dr. Akel'i poosist, nagu kirjeldab „Postimehe“ nr. 88, kes olevat minu kõne ajal süvenenud lehe lugemisse ja mitte katsunud kuulata, „mis sünnib kõnetoolil ja pahemal tiival.“ Milleks kõik see väiklane, eht tartustiilne, klatsilaadiline meeleolu tekitamine ja oma jälgedele kinnipuistamine?

Seletan, et minul kui kristliku rahvaerakonna esitajal ei ole absoluut mingisugust

põhjust punastada ei härra Piiskar'i, ei piibli, ei Eesti rahva ega kristliku rahvaerakonna ees ja kõige vähem „Postimehe“ meeste ees, kellele olen tõtt öelnud, nii nagu kord ja kohus.

Kui nad sealjuures kahvatasid, ja häbipuna salgasid, siis on see nende meeste mitte ainult kodune skandaalike, vaid avalik skandaal. (O. Gustavson, stp: Pärissõna öeldud, see viimane sõna.)

4. Komisjoni täiendavad valimised.

Juhataja **R. Penno:**

Rkl. Martinson'ilt on ettepanek, valida üldkomisjoni rkl. Puki asemele rkl. Vreeman. Vene rahva ühendatud Riigikogu rühma ja Saksa-Balti erakonna nimekirjade järgi valitud Riigikogu liikmete poolt on ettepanek, valida hariduskomisjoni rkl. Hasselblatt'i asemele rkl. Schilling.

Kavatsen korraga hääletada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ette pandud kandidaadid valitud vastavatesse komisjonidesse.

5. B. Eilman'i küsimine siseministrile 1924. aastal suletud ametiühisuste varanduste kohta ja siseministri vastamine küsimisele.

B. Eilman (stp) (loeb):

Palun siseministrilt vastust järgmistele küsimistele: 1) Kas ja millal antakse 1924. aastal suletud ametiühisuste varandused üle uutele asutatud ametiühisustele? 2) Miks ei ole siiani midagi vastatud Tallinna metallitöölise ametiühisuse vastava palvekirja peale 5. augustist 1926. a.?

Siseminister **J. Hünerson:** 1924. a. tegevuses seismapandud organisatsioonid, nende hulgas oli ka ametiühisusi, suleti osalt kohtuotsusega 1924. a., osalt 1925. a. siseministri määrusega riigikorra kaitseseaduse põhjal. Et vastav seadus puudus, mis oleks määranud kindlaks suletud organisatsioonide varanduste likvideerimise korra, hoiti kõigi nende organisatsioonide varandused hoiu korras alal. 1926. a. vastuvõetud ühingute ja liitude seadus — „R. T.“ nr. 37 — 1926. a. —, mis ette näeb suletud ühingute ja liitude varanduste likvideerimise siseministri poolt määratud kolmeliikmelise komisjoni kaudu, andis võimaluse asumiseks esitatud küsimuses märgitud organisatsioonide likvideerimisele.

Selle seaduse § 15. põhjal on siseministri ettekirjutusel 1926. a. asutatud ühingute likvideerimiseks komisjonid, koosseisus: esimees linna- või maavalitsuse esitaja, liikmed — prokuratuuri esitaja ja siseministeeriumi esi-

taja. Komisjoni esimeesteks on näiteks Tallinnas linnanõunik, Pärnus ja Viljandis kohalikud linnapead ja Läänemaal maavalitsuse esimees, ja liikmeteks kohalikud prokuröri abid ning prefektid. Komisjonidest on seni töö lõpetanud Haapsalu komisjon. Komisjone ei ole seni määratud nende organisatsioonide varanduste likvideerimiseks, mis suluti siseministri määrusega riigikorra kaitseseaduse põhjal, sest siseministri määruse peale kaebasid Riigikohtule mõned suletud ühingute liikmed, vastu vaieldes selle asja siseministrile allumisele, põhjendades, et riigikorra kaitseseadus hakkas maksma pärast seltside tegevuse seismapanekut, ja sellepärast peaksid kaebajate arvates enne seaduse maksma hakkamist tekkinud asjad alluma kohtule. Need asjad on praegu Riigikohtus lõplikult otsustamata, ja otsusest oleneb asja edaspidine käik, sest kui Riigikohus peaks leidma, et asi allus kohtule, tuleks siseministril riigikorra kaitseseaduse põhjal tehtud organisatsioonide sulgumise otsused tühistada.

Likvideeritavate organisatsioonide varandustega toimitakse ühingute ja liitude seaduse §§ 16. ja 18. ettenähtud korras, mis näevad ette võlgade tasumise ja varanduse ülejäägi kasutamise likvideeritud organisatsiooni põhikirja järgi.

On aga viimane asjaolu põhikirjas ette nägemata, või puudub võimalus põhikirja määrusi täita, otsustab varanduste saatuse Vabariigi Valitsus.

Tegevuses seismapandud organisatsioonidest on siseminister hiljem uutel asjaoludel lubanud mõnele organisatsioonile tegevust jätkata, näiteks osatühisus „Töölise Majale“ Tallinnas, Tartu kivitöölise ühingule jne., samuti Rannu maatöölise ühisusele oma varandust ise likvideerida, ning pooldab põhimõtet, et likvideeritud seltside varandused tuleksid anda üle vastava sihiga seltsile, ning esineb, kus likvideeritud seltsi põhikiri teisiti ei määra, sarnase ettepanekuga Vabariigi Valitsusele, kelle otsus nõutav ühingute ja nende liitude seaduse § 18. põhjal.

Teise küsimise asjas: Tallinna metallitöölise ametiühisuse palvekirja 5. augustist 1926., millega paluti suletud organisatsiooni varandusi neile välja anda, ei saanud siseministeerium p. 1. vastuses toodud põhjustel otsustada ja saatis selle küsimuse otsustamiseks suletud Tallinna organisatsioonide likvideerimise komisjonile, palvekirja sisu alluvuse korras, kes oma otsuse tegemisel selle palvekirja kaalumisele võtab ja loomulikult oma otsusest selle tegemisel palve avaldajale teatab.

6. Th. Maurer'i küsimine põllutöoministrile Tammiste mõisa rendilepingu kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine küsimisele.

Th. Maurer (tp) (loeb):
Palun põllutöoministrilt vastust järgmistele küsimistele:

1) Kas on põllutöoministril teada, mil tingimisel sai Tammiste mõisa üle antud praegusele kasutajale?

2) Kas vastab tõele, et mõisa on antud kasutada selleks, et hobusepostijaama sisse seada?

3) Ja kui on, siis millistel põhjustel seda seni pole veel täidetud?

4) Mis kavatakse põllutöominister tulevikus teha, et rendilepingud täpselt saaksid täidetud?

Põllutöoministri kohustetäitja kohtuminister **O. Tief**: Vastates küsimise peale on mul au järgmist teatada: Postijaamakoht kr. nr. 83 Tammiste mõisas Pärnumaal on üle antud maakonnavalitsusele postijaamade seaduse alusel postijaama avamiseks, milliseks otstarbeks see koht maakonnavalitsuse korraldusel on nähtavasti välja renditud, sest see koht seisab siseministeriumi poolt kinnitatud postijaamade võrgus.

Postijaama kohtade renditingimused seab üles ja valvab nende täitmise üle siseministeriumi korraldusel maakonnavalitsus.

7. Th. Maurer'i küsimine tööhoolekandeministrile Narva-Kulgu raudteel töötavate töötajate kohta.

Th. Maurer (tp) (loeb):
Palun tööhoolekandeministrilt vastust järgmistele küsimistele:

1) Kas on tööhoolekandeministril teada, et Narva-Kulgu raudteel töötavatele töötajatele ei ole palka maksetud 24. veebr. ja 9. märtsi eest k. a.?

2) Kas on tööhoolekandeministril teada „töötajate abiandmise komitee“ otsus, mis kõlab järgmiselt: „Välja maksta kõik pühad täielikult jne.“

3) Kui on teada, mida kavatakse tööhoolekandeminister selleks ette võtta, et need töölised oma saamatajäänud palga kätte võiksid saada?

8. Th. Maurer'i küsimine kohtuministrile Pärnu vangimajas ettetulnud väärnähkuste kohta.

Th. Maurer (tp) (loeb):
Palun kohtuministrilt seletust:

1) Kas vastab tõele, et Pärnu vangimajas vahialustega lubamata ja ebaõigelt ümber käiakse?

2) Kas vastab tõele, et vangidele, kes töötavad töökodades, ei arvestata töötasu õieti?

3) Kas vastab tõele, et poliitiline naisvang Olga Künnapuu möödunud aastal juba teistest eraldatud üksikongi, ilma mingisuguste põhjusteta?

4) Kas on kohtuministril need asjaolud teada, ja kui on, mis kavatakse siis kohtuminister ette võtta, et need tulevikus ei korduks?

9. Th. Maurer'i küsimine teedeministrile Tallinna telefonivõrgu montööride ametist vabastamise kohta.

Th. Maurer (tp) (loeb):
Palun teedeministrilt vastust:

1) Kas on teedeministril teada, et 15. III 1927. a. said ametist vabastatud (5) viis telefonivõrgu peal töötavat montööri, põhjus koosseisude vähendamine?

2) Kas vastab tõele, et viie vabastatud montööri asemele sai kümme uut töolist asemele võetud veel samal päeval?

3) Millistel põhjustel ei maksetud töölistele siis palka õieti, nagu perekonna-abiraha ja ühekordne toetus?

4) Kas ja kuidas kavatakse teedeminister vabastatud töölistele neil saadaolevad summad ära õiendada?

5) Kuidas kavatakse teedeminister tulevikus korraldada, et enam sarnaseid väärnähtusi ei korduks?

10. A. Luige küsimine põllutöoministrile Viljandimaal Adavere asunduses oleva koha nr. 85 kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine küsimisele.

A. Luik (tp) (loeb):

1) Millistel põhjustel ei ole Adavere asunduses olev käsitöökoht nr. 85 kinnitatud senise kasutaja nimemele?

2) Kas ja millal kavatakse põllutöominister selleks korraldusi teha?

3) Kui ei, siis — millistel põhjustel?

Põllutöoministri kohustetäitja kohtuminister **O. Tief**: Esitatud küsimisele on mul au vastata järgmist: Adavere asunduses krunt nr. 85, ühes hoonetega — meierei — elumajaga ja sealaut — on meiereikoht ja oli 1922. — 1934. a. kod. Kruusman'ile välja renditud, kuid rendivahekord lõpetati 1925. a. juunikuul enne tähtaega, kuna rentnik ei täitnud renditingimusi korralikult.

Esialgu oli kavatsus seda uuesti rendile anda iseseisva meiereina kohalikule piimatilitsusele, kuid hiljem selgus, et seal iseseisvat meiereid tarvis ei ole ja Adavere piimatilitsusele soovitati ühineda Pajusi piimatilitsusega ning Adavere meiereid koorejaamana kasutada.

Seni ei ole aga nimetatud piimatalitustelt mingit avaldust esitatud selle objekti kohta.

Riigimaade valitsuse poolt määratakse k. a. aprillikuu algul komisjon selle objekti edaspidise kasutamise kohta seisukoha võtmiseks.

Pärast rendivahekorra lõpetamist Kruusman'iga anti meierei krunt nr. 85 ajutiselt kasutada Aleksander Rosalk'ile, kes seda praegugi kasutab. A. Rosalk'i sellele kohale kinnitada ei saa enne komisjoni poolt seisukoha võtmist objekti edaspidise kasutamise suhtes. Pealegi pole ta sellekohast avaldust riigimaade valitsusele esitanud.

11. O. Gustavson'i küsimine põllutööministri-le arst Lüsile suurema metsatüki andmise kohta Koeru metskonnast ja Vabariigi Valitsuse vastamine küsimisele.

O. Gustavson (stp) (loeb):

1) Kas vastab tõele, et Koeru metskonna Kapu metsast on antud kohalikule arst Lüsile mahamüümiseks suurem metsatükk?

2. Kui ja, siis — millistel motiividel on see metsaandmine sündinud?

Põllutööministri kohustetäitja kohutuminister **O. Tief:**

Esitatud küsimise peale on mul au järgmist vastata: 1. Ei vasta tõele, et kohalikule arst Lüsile oleks Kapu metsandikust mahamüümiseks suurem metsatükk antud.

2) Lüsi kasutab Kapu-Laikvere asundusest kr. nr. 51/52 ja on kui asunik selle krundi piirides kasvavast metsast m. t. m. § 94. märkus 1. p. 3. alusel 2,5 hekt. samast metsa kultiveerimiseks vabaks saanud, kus puumass iga poole hektaari kohta mitte üle 3½ kantsüllal ei tõuse.

12. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeäär'e küsimisele Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta.

Põllutööministri kohustetäitja kohutuminister **O. Tief:** Küsimise peale on mul au järgmist vastata: Sikasaare mõisa suurus on kinnistusjaoskonna andmetel: põllumaad 34,43 tiinu, heinamaad 32,97 tiinu, karjamaad 19,31 tiinu, kõlb-

mata maad 9,71 tiinu, kokku 96,42 tiinu.

B. E. S. § 603. järgi peab Saaremaal mõisa põllumaa suurus olema vähemalt 120 vak., see on 40 tiinu mõisamaad ja 4 Saare haaki talumaad ja ainult juhtumistel, kui maad, mis eeltähendatud suuruselt vähemad, enne 1819. a. mõisate nimekirjas olid, loetakse B. E. S.

§ 604. järgi need mõisateks. Sikasaare on asutatud aga 1824. a. Pidula mõisast.

Eeltähendatud asjaolu arvesse võttes on Kuressaare krepostijaoskonna ülem 12. dets. 1900. a. deklareerinud, et Sikasaare rüütlimõisa iseloomu ei oma, ja samal päeval temast 2095 ruutsülda eraldada lubanud, missugune eraldamine B. E. S. § 606. järgi rüütlimõisatest lubatud ei olnud. Sellega on Sikasaare maa-koht, aga mitte rüütlimõisa, selle peale vaatamata, et ta kinnistusjaoskonnas sisse kantud on mõisate registris nr. 57 all. Nimetatud krepostijaoskonna ülema määrust silmas pidades on põllutööminister 8. sept. 1921. a. nr. 11284 all tunnistuse välja andnud, milles tõendatakse, et Sikasaare mõisa maaseaduse § 1. märk. 1. p. 2. põhjal võõrandamisele ei kuulu, kui mitte rüütlimõisa omaniku päralt olev maa-koht. Võõrandamise alt vabastamiseks ei ole riigikontrolli seisukohta küsitud.

13. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeäär'e küsimisele maaseadusega võõrandatud maaüksuste vabastamise kohta.

Põllutööministri kohustetäitja kohutuminister **O. Tief:** Selle küsimise peale on mul au järgmist vastata: Põllutööministeeriumi poolt on pärast maaseaduse maksamahakkamist välja antud tunnistusi maatükkide võõrandamisele mittekuuluvu-

se üle 977 juhtumisel. Need on need maatükid, mille müümine sündinud enne 12. juulit 1917. a. ja mis maaseaduse § 4. põhjal riigistamata jäetud. Eelpool nimetatud arvust on 47 juhtumisel tunnistused antud Riigikogu poolt 26. mail 1925. a. vastuvõetud maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 4. ettenähtud viisil.

Tunnistused on välja antud neil kordadel, kus ministeeriumile ette pandud notariaalsed ostu-müügi lepingud. Koduste lepingute puhul on ainult siis tunnistused välja antud, kui ametiasutuste ja isikute tunnistustega on tõestatud, et maatüki ost-müük on tõesti olnud ja fiktiivne ei ole.

Riigikontrolli nõusolekut asjade otsustamisel pole küsitud sel põhjusel, et mõisate ülevõtmise juures maaseaduse järele pole ette nähtud kontrolli osavõtt. Järelikult võõrandatava mõisa müüdud osa ülevõtmata jätmisel, mis iseenesest mõisa ülevõtmise toimingut jätk, ei saa lugeda vajalikuks kontrolli osavõttu.

Kui selguks, et mõni maade vabastamine on sündinud seadusevastaselt, siis on süüdlased loomulikult vastutavad nende poolt sünnitatud kahjude eest.

14. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele Karki mõist eraldatud kruntide nr. nr. 6 ja 9 tagasiandmise kohta.

Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister **O. Tief**: Küsimisele on mul au järgmist vastata:

Karki asundusest on põllutööministri otsuse põhjal 10. märtsist 1921. a. kaks kohta ajutiseks kasutamiseks jäetud endisele omanikule.

Need kohad on Torgu vallanoökogu koosolekul 29. aprillil 1921. a. määratud kasutamiseks endise omaniku poegadele ja nimelt Arnold Buxhoevden'ile krunt nr. 6 ja Helmut Buxhoevden'ile krunt nr. 9.

Eelpooltähendatud kohtade pidajad esinid põllutööministeeriumile palvetega, neile kui endise omaniku lastele maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse („R. T.“ nr. 95/96 — 1925. a.) § 3. p. 3. alusel kohad omanduseks vabaks anda. Palved on endise maakorralduse peavalitsuse poolt 28. oktoobril 1926. a. vastava ametniku ettekandel, kus näidatud oli, et kohad on palujatele põlise pidamise õigusega maaseaduse § 15. p. a. mõtte kohaselt välja antud, jaatavalt otsustatud.

Riigikogus ülestõstetud küsimise puhul võeti nimetatud otsuse tegemise seadusepärased küsimus revideerimisele, kus selgus, et kohad olid küll vallanoökogus Buxhoevden'itele kasutamiseks määratud, kuid mitte põlise pidamise õigusega ja ettekande kokkuseadja ametnik oli nimelt vallavalitsuse otsusega 29. aprillist 1921. a. eksiteele viidud. Selle tagajärjel on tehtud otsuse tühistamiseks veebruarikuul käesoleval aastal Riigikohtule palve sisse antud.

Arvesse võttes, et siin nähtavasti eksitusega tegemist on, milleks põhjust andis vallanoökogu otsus, on süüdlane ametnik administratiivkorras lohakuse pärast karistatud andmete mittepõhjaliku käsitamise tagajärjel ebaõige ettekande kokkuseadmise eest.

15. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klesment'i küsimisele isikumaksu asjas valdades ja alevites.

Siseminister **J. Hüneron**: Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Klesment pööras Vabariigi Valitsuse poole järgmise küsimisega: „kas kavatses Vabariigi Valitsus esitada Riigikogule lähemal ajal

seaduseelnõu isikumaksu kaotamise asjus valdades ja alevites ning neile sissetulekute võimaldamiseks ajakohaaste maksude sisseseadmise teel?“

Selle peale on mul au vastata, et Vabariigi Valitsusel kavatsusi ei ole vastava seaduseelnõuga lähemal ajal esineda.

Teiselt poolt on aga Vabariigi Valitsusel kavatsus mõnesuguste maksude ümberkorraldamisele asuda, ja selle juures ka niisugustele, millest valdadele ja alevitele uut sissetulekut saab võimaldada.

16. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klesment'i küsimisele töötatöölisele töömuutsemise asjas.

Töö- hoolekandeminister **J. Masing**: 15. märtsiks 1927. a. on üle riigi tööbörsides registreeritud 4671 töölise. Samaks ajaks on hädaabitöödele saadetud 3893 töölise ja muudele töödele — metsatööd jne. 1296 inimest, kokku on tööle saadetud 5189 töölise.

Juba töölolevatele töölisele tööde võimaldamiseks ja uute töölise juurdevõtmiseks on ministeerium palunud Riigikogult lisakrediiti Mk. 8.200.000.—, missugune summa ka lubatud ja tööde korraldajatele, omavalitsuse- ja riigiasutustele juba välja saadetud. Kuid kõigile tööbörsides registreeritutele tööde korraldamiseks sellest summast ei jätku.

Käesoleval aastal on ministeeriumi poolt korraldus tehtud tööle saata esimeses järjekorras ainult perekonna toitjaid, kellel lapselised perekonnad, teises järjekorras juba lasteta perekonna toitjaid, ja alles kolmandas järjekorras üksikud inimesed.

Sellest korraldusest peetakse kohtadel ka kinni, nagu selgunud on sellekohastest revideerimistest.

17. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele armuandmiste asjas.

Kohtuminister **O. Tief**: Küsimise peale on mul au järgmist vastata: Eelmise ja praeguse valitsuse poolt on aja jooksul, arvates 23. juulist 1926. a. kuni 20. märtsini 1927. a.

armuandmise õigust tarvitatud 128 isiku suhtes, nende hulgast täielikult armu antud 9 isikule, karistust kergendatud 67 isikule, karistus tingimisi määratud 15 isikule ja karistuse kandmisest vabastatud 37 isikut.

1. Mil põhjusel ühele või teisele on armu antud, seda on võimatu ette tuua, kuna Vabariigi Valitsuse sellekohased otsused kirjalikult ei motiveerita ja suusõnalised läbirääkimised ning arvamised võivad aja kestel ununedada.

2. Sama aja jooksul on eitavalt otsustatud armuandmise palveid 594 isiku suhtes.

Mil põhjusel ühe või teise armupalve on tagajärjeta jäetud, on samuti võimatu ette tuua, kuna ka neid otsuseid kirjalikult ei motiveerita. Üldiselt võiks siiski öelda, et eitava otsuse teeb Vabariigi Valitsus siis, kui ta armuandmiseks ühtki põhjust aga tõuget ei leia.

3. Punkt 1. ettetoodud 59 isiku seas on 4 isikut, kelle armuandmise palved on esimene valitsus, sama Riigivanemaga eesotsas, jätnud tagajärjeta.

4. „Riigi Teatajas“ on armuandmise otsused avaldamata jäänud alates 21. IV. 1923., see on päevast, mil ilmus „Riigi Teatajas“ Vabariigi Valitsuse poolt 13. IV 23. kinnitatud ajutine kodukord armuandmise palvete lahendamise asjus, see kodukord nende otsuste avaldamist „Riigi Teatajas“ ei korralda.

See seisukoht näib olevat põhimõtteliselt õige, kuna armuandmise otsused ei kuulu sarnaste administratiiv võimu korralduste liiki, millel on avalik sunniiseloorm; armuandmise otsused saadetakse täide ajaviitmata, ja sellepärast ei anna „Riigi Teatajas“ avaldamine neile mingisugust kaalu juurde.

„Riigi Teatajas“ avaldamisel oleks sellepärast ainult informeerimise mõte, kuid kuna kohtute karistusotsuseid „Riigi Teataja“ kaudu rahvale teatavaks ei tehta, siis ei näi kaaluvat põhjust olevat seda teha armuandmise otsustega.

Sarnase materjali avaldamiseks on meil olemas eriline kord, nimelt kohtuministeeriumi poolt perioodiliselt väljaantavad „karistus-teated“; need karistusteated on diskreetmaterjal ja saadetakse laiali ainult kohtuasustele, riigi- ja omavalitsuseasustele, kellele neid teateid vaja läheb.

18. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele väärnähtuste kohta Purila mõisa kasutamisel.

Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister **O. Tief:** Vabariigi Valitsuse nimel on mul au järgmist teatada:

Purila mõisa on Vabariigi Valitsuse otsuse 23. V 24. a. alusel rendile antud Eesti maakarja kasvatajate seltsile 12 aasta peale, arvates 1. V 24. a. kuni

30. IV 36. a., Eesti maakarja edendamise otstarbel. Mõisa suurus on 355 tiinu, millest põldu 175 tiinu, heinamaad 90 tiinu ja karjamaad 40 tiinu.

Kuna maakarja kasvatajate seltsil vähe kapitali ja mõisa pidamine ning maakarja arendamise töö juhtimine seal koormavaks muutus, palus Eesti maakarja selts mõisapidamist üle anda H. Virkusele, kui suuremale maatõugu karja pidajale ja vanemale maakarja kasvatajale. Palve rahuldati põllutööministri otsusega 23. 11. 25. a., ja mõisa lubati üle anda Hans Virkusele tingimusel, et karjamajapidamine Purilas sünniks Eesti maakarja seltsi kontrolli all. Vabariigi Valitsuse otsusega 6. X 26. a. on ka

lubatud Virkusel inventari müümine teatud tingimustel, mille kindlustuseks Virkus pidi esitama garantii 15. märtsiks 1927. a., mida aga seni esitatud ei ole.

1926. a. oktoobrikuul esitasid Purila mõisatöölised kaebuse Purila mõisa majandamisel ettetulevate väärnähtuste kohta, mille puhul 21. novembril m. a. Purila mõisa majapidamise ülevaatuse ette võeti.

Ülevaatuse akti järgi on selgunud:

Kuigi rendileping veel ümber kirjutamata, ei võta Eesti maakarja selts karja arendamisest ja karjahoiu kooli ülevõtmisest tegelikult osa, vaid seda kõik teeb H. Virkus täiesti iseseisvalt, kui mõisa tegelik kasutaja. Lepingu § 21. järgi on rentnik kohustatud karja- ja heinamaa kultuurmaaks üles harima, 3 aastat iga aasta vastava osa kultiveerimise alla võttes. Vastav plaan on esitatud ja kinnitatud, kuid töid veel tehtud ei ole. Ka laenu on maaparandamiseks mk. 300.000 lubatud, kuid H. Virkus seda kätte saanud ei ole. Rendivõlga on Purila mõisal pooleaasta rent, mk. 143.085 suuruses.

Mõisast on küll 1925./26. aastal Virkuse poolt suuremal hulgal loomatoitu ära müüdud, kuid majapidamine selle all tuntavalt ei kannatanud, kuna põldusid kunstväetisega on väetatud ja kariloomad jõus olid. Hobuseid on arvult 16, sälgad 2 ja 1 Soomest importeeritud sugutäkk. Hobused on keskmises tööjõus. Karja on kokku 100 pead, mille arvus on lüpsilehmi 64 tükki ja 1 Soomest importeeritud sugupull; ülejäänud arv on noorkari. Sügisel künnimisele kuuluvad põllud on üles küntud. Talivilja külvikorra järgi on täiel määral maha tehtud ja osas headuse poolest üle keskmise, mis tõenduseks on, et kesa korralikult väetatud ja haritud on. Mõisa raamatupidamise järgi on suur osa põldudest kunstväetisega rammutatud, taliviljale aga kevadel isegi pealisväetist (tsiilialpeeter) külvatud.

Hoonete juures on küll märgata otsekohest laokilejätmist, nii on suuremal osal katused lagunened ja jooksevad läbi, mispärast need kiirelt remonteerimist nõuavad. Lepingu järgi nõutavaid remonte, peale jooksva remondi, on rentnik kohustatud tegema 4-st renniaastast alates.

Aidast on vanad salved küll Virkuse poolt välja lõhutatud ja lauad mitmesugusteks otstarveteks ära tarvitatud, kuid nagu kohapeal on selgunud, uued salved asemele tehtud uutest laudadest ja uuesüsteemilised, mis ülevaatust toimetava ametniku äranägemise järgi väga otstarbekohased on.

Virkuse poolt on mõned koormad kiva jõkke lastud vedada, kuid kahju pole see aga

kellegile teinud. Kuuldavasti olla selles asjas kaebus kohtusse antud, kus kaebus tähele panemata olla jäetud.

Mis puutub metsavargusesse ja et selleks sunnitakse töölisi, siis on selles asjas metsade peavalitsuse poolt juurdlus toimetatud, mille järgi Purila mõisapidaja H. Virkuse kohta omavolilisi metsaraiumisi avalikuks tehtud pole.

Tööliste lahtilaskmise kohta riigimaade valitsuses puuduvad andmed, ja ei saa ka põllutöoministerium ennast segada nende vahekordadesse.

Kokkuvõttes leiab põllutöoministerium, et Purila mõisa kasutamine senisel alusel otstarbekohane ei ole ja kavatseb praeguse rendivahekorra lõpetada. Mõisa edaspidine kasutamise viis tuleb kaalumisele praeguste vahekordade lõppemisel.

Juhataja R. Penno: Ma palun teada, kas arupärijad vastusega, mis põllutöoministri kohustetäitja härra Tief'i poolt ette kantud, rahuldatud on?

A. Vomm (stp), kohalt: Arupärijate nimel teatan, et meie vastusega rahuldatud oleme.

Juhataja R. Penno: Isiklikus asjas on sõna rkl. Johanson'il.

19. L. Johanson'i sõnavõtmine isiklikus asjas. **L. Johanson (stp):** Minu kõne ajal eile olid vahelhüüded nii sagedased ja müra nii suur, et raske oli kuulda. Sellepärast on

ka stenogrammidesse rohkesti vigu sattunud, sealt aga ajalehtedesse. Et mõni neist on väga olulise tähtsusega, siis õiendan. Ma ei vastanud härra Tõnisson'ile mitte: „Aga kui Teie mind tegite streigimurdjaks, läksin ära.“ Mina ütlesin: „Aga kui Teie tahtsite mind teha streigimurdjaks, läksin ära.“ Sest mind pole ei J. Tõnisson, ega keegi teine streigimurdjaks teinud. Küll aga, 15 aastat tagasi, kui ma ei olnud enam trükikoja, vaid „Postimehe“ toimetuse teenistuses, olid trükitöölised selles trükikojas sunnitud streikima. Et „Postimees“ ilmuda võiks, millest muidugi väljaandja ja toimetuse huvitatud olid, pidid toimetuse teenistuses seisvad jõud tööseisaku ajal laduma minema. Mina seda ei teinud, vaid lahkusin päev enne streigi algust vabahtlikult „Postimehe“ teenistusest.

Teiseks ei toonud ma näiteks mitte 17-aastase tütarlapse väljakihutamise, vaid kõnelesin, kuidas isegi alaealiste, näiteks 17-aastaste tütarlaste peale kärgiti. Loodan, et need vead ka ajalehtedes õiendatakse.

20. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Käneri arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.

Arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtused“ on niisugune, mis pidi sisaldama õieti väikseid küsimusi. Ja tõepoolest ongi ka suuremal osal küsimistel, mis arupärimises puudutatud, kohalik laad, puudutades väiksemaid põllutöoministeriumi ametnikke ja osalt planeerimise komisjoni tegevust, mis otsekohe põllutöoministri lähemas korralduses ei seisa. Nendes küsimistes on teatud asjaolud ette toodud, nende peale on põllutöominister härra Köster üksikasjaliselt vastanud; selle peale on uuesti sõna võetud; minu arvates on kõik küsimised tarviliku vastuse saanud; viimasel läbirääkimisel ei ole midagi ette toodud, vähemalt minule näib nii, mis oluline, ja mina leian, et minul isiklikult tarvis ei ole nendes asjades sõna võtta.

Suurema poliitilise tähtsuse omandab Sutlema asunduse pidaja Hammer'i asi. Sel küsimisel on teatud suurem poliitiline tähtsus, sellepärast, et seda asja on seotud põllutöoministri isikuga. Nimelt on arupärijad ja üksikud Riigikogu liikmed, kes selles asjas sõna võtnud, katsunud asja nii kujutada, nagu oleks põllutöominister siin oma võimu kasutanud oma poliitilistele sõpradele teatud soodustuste andmiseks, milleks palujatel õigust ei olnud. Kuna käesolev arupärimine juba võrdlemisi ammu ette kantud, ja võib olla Riigikogu liikmetel asja kronoloogiline käik täiesti meelest ei ole, lubatagu mul peatuda üksikasjaliselt asja juures faktide kronoloogilises järjekorras. 1926. a. algul esines Sutlema-Mäeküla asutalu nr. 78 pidaja A. Hammer põllutöoministeriumile palvega, et tema kohale, mille suurus 21,37 tiinu — sellest põldu 10,35 tiinu, heinamaad 4,26 tiinu, karjamaad 6,20 tiinu ja muud maad 0,56 tiinu — saaks Sutlema vahtkonna kr. nr. 21 pealt vähemalt 5—6 tiinu värsket raieistikku karjamaaks juurde antud.

Metsade peavalitsus, kellele palve lahendamiseks anti, asus palve täitmise suhtes eitava seisukohale, sest palutud raieistik ei puu-

Juhataja R. Penno:

Arupärimise-ettepaneku kohta on rkl. Fuks'ilt esitatud liht ülemineku-vormel.

Põllutöoministri kohustetäitja kohtumini-
nister **O. Tief:** Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev arupärimine juba oma pealkirja järgi, nimelt „riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtused“ on niisugune, mis pidi sisaldama

õieti väikseid küsimusi. Ja tõepoolest ongi ka suuremal osal küsimistel, mis arupärimises puudutatud, kohalik laad, puudutades väiksemaid põllutöoministeriumi ametnikke ja osalt planeerimise komisjoni tegevust, mis otsekohe põllutöoministri lähemas korralduses ei seisa. Nendes küsimistes on teatud asjaolud ette toodud, nende peale on põllutöominister härra Köster üksikasjaliselt vastanud; selle peale on uuesti sõna võetud; minu arvates on kõik küsimised tarviliku vastuse saanud; viimasel läbirääkimisel ei ole midagi ette toodud, vähemalt minule näib nii, mis oluline, ja mina leian, et minul isiklikult tarvis ei ole nendes asjades sõna võtta.

Suurema poliitilise tähtsuse omandab Sutlema asunduse pidaja Hammer'i asi. Sel küsimisel on teatud suurem poliitiline tähtsus, sellepärast, et seda asja on seotud põllutöoministri isikuga. Nimelt on arupärijad ja üksikud Riigikogu liikmed, kes selles asjas sõna võtnud, katsunud asja nii kujutada, nagu oleks põllutöominister siin oma võimu kasutanud oma poliitilistele sõpradele teatud soodustuste andmiseks, milleks palujatel õigust ei olnud. Kuna käesolev arupärimine juba võrdlemisi ammu ette kantud, ja võib olla Riigikogu liikmetel asja kronoloogiline käik täiesti meelest ei ole, lubatagu mul peatuda üksikasjaliselt asja juures faktide kronoloogilises järjekorras. 1926. a. algul esines Sutlema-Mäeküla asutalu nr. 78 pidaja A. Hammer põllutöoministeriumile palvega, et tema kohale, mille suurus 21,37 tiinu — sellest põldu 10,35 tiinu, heinamaad 4,26 tiinu, karjamaad 6,20 tiinu ja muud maad 0,56 tiinu — saaks Sutlema vahtkonna kr. nr. 21 pealt vähemalt 5—6 tiinu värsket raieistikku karjamaaks juurde antud.

Metsade peavalitsus, kellele palve lahendamiseks anti, asus palve täitmise suhtes eitava seisukohale, sest palutud raieistik ei puu-

tunud kokku paluja senise krundiga ja ei olnud kindlaks tehtud, et krundi suurendamiseks tungiv tarvidus oleks olnud.

Vastavalt sellele vastati ka palujale A. Hammer'ile eitavalt. See otsus oli tehtud ilma kohapealse ülevaatuseta.

Selle vastusega ei jäänud kodanik Hammer rahule, vaid esines 13.VIII 26. a. põllutöoministrile uue maasaamise palvega, tuues põhjendusena ette asjaolu, et koht senisel kujul elujõuline ei ole ja et tema elujõuliseks muutmiseks olulist takistust ei peaks olema, sest koha peal olevat seemendamata raestikke, mis karjamaaks kõlblikud.

Kuna põllutöominister koha elujõulisemaks muutmisega põhimõttelikult nõus oli, tehti metsade peavalitsusele ülesandeks juurdelõike suuruse üle selgusele jõuda. Metsade peavalitsus, ennast sarnaste küsimuste otsustamiseks mitte küllalt kompetentseks pidades, pöördus maakorralduse peavalitsuse poole palvega, küsimust välja selgitada.

Kuna kodanik Hammer'i esimese palve puhul otsus tehti, ilma et palve tekkimise põhjuste üle kohapealt andmeid oleks kogutud, siis, et küsimust põhjalikult ja õiglaselt lahendada, tehti Harju riigimaadeülemale ülesandeks, kohapeal välja selgitada, kust kohast ja kui palju on võimalik ja tarvilik juurdelõiget teha.

Selle korralduse täitmiseks on riigimaadeülem ja ringkonnavalitseja 16. septembril 1926. a. kodanik Hammer'i krundi ja viimasega piirduva riigi metsamaa üle vaadanud ja ülevaatusse üle vastavad aktid kokku seadnud, millest selgub, et 1) kodanik Hammer kasutab krundi nr. 78 1921. a. alates, kusjuures tema isiklikult kohta harib ja juhatab; 2) Hammer'il on elusat inventari: 3 hobust, 7 lehma, 5 mullikat, 8 siga, 6 lammast, 20 sulgloomi ja eluta inventarist kõik tarvilikud põllutööriistad; 3) söödis maadei ole; 4) põllukord on sisse seadmisel; 5) ehitatud on uus laut $18 \times 4,5$ sülda, elumaja ehitus on ette nähtud 1927. aastal; 6) eksplikatsiooni järgi krundi piirides oleva karjamaa 6,20 tiinust on umbes 2 tiinu paksu kuusemetsa all, kus rohtu ei kasva; kuna mets alles noor, siis on seda maha võtta praegu ebaotstarbekohane. Pealegi soovib krundipidaja selle maa metsamaaks jätta. Ülejäänud karjamaa on soo laadi, kus kasvavad kanarpiik, mustikvarred ja üksikud männijässid. Viimase ülesharimiseks pole mingit mõtet, sest maa-ala sisaldab ainult vesiliiva, mille ümberkündmine mingisuguseid rahuldavaid tagajärgi ei annaks; 7) heinamaa, mis suuremalt osalt sookas, on niisama vilets ning ei sünni kõik kultiveerida, sest puudub selleks vee langemine. Kultiveerida kõlbaks 4,26

tiinust ainult 2 tiinu. Üldiselt on krunt nr. 78 nii karjamaa kui ka heinamaa poolest vilets, mispärast elujõulise majapidamise loomiseks on hädatarvilik karjamaa juurdeplaneerimine; 8) et koha rentnikul soov ja tahtmine on koha väärtust karja suurendamise teel tõsta, mida tõendab rentniku poolt ehitatud korralik karjalaut, suurusega $18 \times 4,5$ sülda, siis oleks soovitatav elujõulise majapidamise saavutamiseks tungivalt krundile karjamaad riigi metsamaast juurde planeerida 6—10 tiinu, mispärast krundi nr. 78 põllu otsas üle tee olevat riigi metsamaad järele vaadates leiti, et maa-ala on karjamaaks täitsa otstarbekohane ja sünnis, olgugi et vastu krunt nr. 82. umbes 2 tiinu suurune noor männimets kasvab.

Tugedes nendele ülevaatusse aktidele teatas metsade peavalitsus 20.X 1926. a. põllutöoministrile, et Sutlema asunduse kr. nr. 78 võiks juurde anda kvartaal nr. 20 pealt 6 tiinu metsamaad, millest 3,4 tiinu on kaetud noore elujõulise männikultuuriga, ülejäänud osa, 2,6 tiinu, aga IV vanuseklassi kuuluva kuusemetsaga.

Kuna vana metsaalust maad senisel kujul täiesti otstarbekohaselt karjamaana kasutada ei saaks ja mets maha raiuda tuleks, esines metsade peavalitsus ettepanekuga, lubada vana metsa likvideerida üldises korras, noor mets aga kodanik Hammer'ile ära müüa hinnaga, mis kindlaks tehakse noore metsa hindamise kohta maksvatel alustel, arvestades noore metsa tuleviku väärtusega. Tuleb arvestada sellega, et see mets maksab praegusel kujul 42,500 marka — 3,4 tiinu eest.

Vahepeal esinesid mõned kohalikud elanikud kodanik Hammer'ile maa juurdeandmise asjas protest-märgukirjadega Riigivanemale ja põllutöoministrile, tuues ette asjaolusid, mis nende arvates maa juurdeandmise otsustamisel arvesse pidi võetama.

Umbes samal ajal kui need 2 märgukirja metsade peavalitsuses läbivaatamisel olid, esines kodanik Hammer põllutöoministrile selguskirjaga, milles ümber lükkab protestkirjades ettetoodud asjaolud.

Et selgusele jõuda, kuivõrd põhjendatud protestid ja kodanik Hammer'i vastuväited on, korraldati põllutöoministri 2. XI 26. a. resolutsiooni põhjal maakorralduse peavalitsuse poolt sellekohane järelekaalumine, mille tulemuseks oli see, et proteste küllalt põhjendatult ei saa pidada.

Tugedes eelnimetatud asjaoludele on põllutöominister Köster 24. XI 1926. a. nõusolekut avaldanud Sutlema asunduse krunt nr. 78 kuus tiinu metsamaad karjamaaks juurde lõigata tingimustel, mis metsade peavalitsus oma 20.X 26. a. ettekandes üles seadis, see on, et

vana mets likvideeritakse üldises korras riigimetsa valitsuse poolt, kuna noort metsa kodanik Hammer kohustatud on ostuteel omandama.

Et kõnealoleva 2,6 tiinu vana metsa äraplaneerimine kohalikud maatamehed ja väike-koopidajad karjatamise võimaluste suhtes raskeks või isegi väljapääsemata seisukorda asetaks, pole millegiga tõendatud, sest selle väikese maatüki äraandmine ei tähenda veel, et need oma karjaga enam riigimetsa ei pääseks — see võimalus jääb neile endiselt alles, väheneks ainult karjatamiseks lubatav pindala 2,6 tiinu võrra, kuid ühtlasi väheneks ka karjatatavate loomade arv — Hammer'il oli riigimetsas karjas 8 looma.

Nagu kõigist eeltoodust selgub, ei või juttu olla mingisugusest põhjendamata metsaandmisest, vaid tegemist on samasuguse maa juurdeandmise küsimusega, nagu neid kõigi põllutöömistrite aegu sagedasti on ette tulnud.

Kui vaatame, mida räägivad selles asjas arupärijad ise, siis on härra Gustavson rääkinud järgmist. Ma peatun süüdistuste üksikpunktide juures ja vastan nende punktide peale otsekohe.

Kõige esiteks räägib härra Gustavson: „Et August Hammer'il on peale asundustalu veel oma isa Hintsu talu kasutada, mille suurus 33 tiinu. Nõnda siis üle 50 tiinu maad on praegu selle härra käes.“

Ühe sõnaga, esimene süüdistus, mida ette tuuakse, on see, et härra Hammer'il on 2 talu käes, tähendab selle tõttu ei oleks võimalik olnud mingisugune juurdelõige. Tõsi on see, et härra Hammer'i isal oli talu. Isa suri ära, järele jäi kolm poega, neist kaks täisealist. Hammer, kui sõjaväelane sai asundustalu ja peab selle pidajaks jääma. Isatalu jäi nooremale vennale, kes on ka täisealine ja põllutöökooli lõpetanud. Need kaks krunti ei ole aga sugugi kõrvuti, vaid täiesti lahus ning neis on iseseisvad majapidamised. Nii et mingisugusest majapidamise koondamisest juttu ei või olla. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kuid niikaua, kui noorem vend koolis käis, pidi vanem vend majapidamist juhtima. Kuid kumbki talu on iseseisev. Kummagis talus võetakse iseseisvalt ehitusi ette, ehitatakse isegi väga kallid ja tugevad hooned, mis ei oleks sugugi tarvilik, kui mõeldakse kohti koondada.

Edasi tähendas härra Gustavson, et tuleks „uurida, kuidas Hammer'i inventarisaamisega lugu on. Koha pealt teatakse kõnelda, et ta on saanud ühe hobuse ja neli lehma, mida tal praegu ei ole. Nõnda on siin tegemist asjaoluga, mis seaduste põhjal keelatud.“ Mul on andmed olemas, et see on õige, et Hammer on saanud ühe hobuse ja lehma, kuid nagu teada,

on temal loomi hulga rohkem. (O. Gustavson, stp: Kodunt saadud.) Kodunt on tema saanud ühe hobuse ja kolm lehma, kuna temal praegu on 3 hobust ja 14 lehma. (O. Gustavson, stp: Isal on suur talu, kuidas nii vähe.) Suurtel taludel on tihti vähem, kui väikestel. Täpseid andmeid ei saa ma muudugi selle kohta anda, kuipalju ta päranduse jagamise puhul sai, niisuguseid täpseid andmeid põllutöömistrite poolt ei ole. Kuid siin on Hammer'i enese seletus. Teie võite selle ümber lükata, kui tahate. Isatalu on saadud üks hobune ja kolm lehma, lükake andmetega ümber, et see nii ei ole. Üks hobune, mis kroonu käest saadud, oli 20 aastat vana ja loomulik, et see tuli ümber vahetada, sest nii vana hobust ükski majapidamine pidama ei hakka.

Järgmine asi, mis härra Gustavson ette tõi, on see, et 1925. aastal on Hammer oma krundi kultiveerimisel 4 tiinu metsa maha võtnud. Selle kultiveerimise töö läbiviimiseks olla ta saanud 50.000 mk. riiklikku maapäranduse laenu ning tänuks selle eest olla mets maha müüdud. Metsadevalitsus eitab kategooriliselt seda, et siin on seadusevastaselt talitatud. Metsadevalitsusele on teada, et mingisuguseid loata metsaraiumisi ei ole olnud. See maa on antud temale kultiveerimiseks, ja sellepärast tulid puud üles juurida. Kultiveerimise töö ei ole niisugune, et võta mets maha, ja kohe on maa kultiveeritud. See nõuab palju tööd ja aega. Ja kui mets maha võeti, siis selleks, et oleks võimalik maad kultiveerida. Pealegi ei ole Hammer seda metsa ära müünud, vaid tarvitanud omale lautade ehitamiseks. (O. Gustavson, stp: Minge küsige kohapeal! — Müüs piimaühisusele ära üle turuhinna.) Tooge andmeid selle kohta.

Neljandaks räägib härra Gustavson, et Hammer'i inventar ei ole asundustalu inventar, vaid isatalu pärandus. Nagu juba ette tõi, ei ole asjaolu nii, vaid suurem osa Hammer'i varandusest on tema enese varandus, mida ta omale majapidamise teel soetanud. Siis edasi räägitakse, et käesoleva maatüki andmine ära lõikab kvartaalides nr. nr. 19 ja 21 karjatamise võimaluse, sellega et ta läbikäimise teistest kvartaalidest kinni paneb. See arvamine on jällegi täiesti ekslik. Metsade peavalitsus, kes selle küsimuse läbi on kaalunud ja mulle vastavad plaanid esitanud, selektab kindlasti, et see nii ei ole. Sellele karjamaosale, mis härra Hammer'i krundi kõrval ja taga asub, on teistel karjatajatel vaba läbipääs. Kui aga sellele karjamaale, mis Hammer'i krundi taga on, peaks ligipääs sellega kinni pandama, et hakatakse metsadevalitsuse poolt

noort metsa kasvatama, siis on sinna ligipääs suure sihi kaudu ikkagi võimalik ja teistele karjajatele see olukord takistusi ei tee.

Mis aga puutub sellesse, kas ära ei võeta maad teistelt karjajatele sel teel, et nad Hammer'ile antaval osal riigi metsast enam oma karja pidada ei saa, siis muutub selle riigimetsa andmisega Hammer'ile olukord teistele karjajatele just soodsamaks, sest Hammer'ile krundi eraldamisega langeb riigi metsast välja suurem karja hulk, kui see, keda riigi metsas karjatamise normide alusel võimalik oleks olnud eraldatava tüki peal karjatada. Nimelt võib selle osa — 2,6 tiinu — peal riigi metsas ainult 2 kuni 3 looma pidada, vastavalt üldistele normidele, kuna aga Hammer'il riigi metsas käis 8 looma. Tähendab, võetakse ära 2 kuni 3 looma karjatamise suurune metsaosa, kuna aga karjamaalt ära võetakse 8 looma. See tähendab, teiste karjapidajate suhtes on Hammer'ile metsa eraldamine kasulik. (O. Gustavson, stp: Aga imelik, et ei taheta seda kasulikkudele vastu võtta!) Sellest räägin ma pärast ka veel.

Siis edasi on tähendatud, et praeguse põllutöoministri korralduse järgi läheb see metsaosa, kus alla 4 tolli jämedad puud kasvama jäävad, tasuta härra Hammer'ile. Seal on kahe sugust metsa kasvanud, noort kuni 25-aastast metsa ja vana metsa, mis raiutakse maha valitsuse korraldusel asunikudele ehitusmaterjaliks. Aga noor mets, nagu ma juba ütlesin, on ära hinnatud ja müüakse 42 tuhande marga eest härra Hammer'ile. Võiks öelda, et see hind on odav, aga kui võtta arvesse praegust raha protsenti, võrreldes metsa juurdekasvu protsendiga, siis on see kallis küll, sest seda metsa võiks kasutada hakata alles 75 aasta pärast, kuna raha selle all kinni seisab. Järelikult ei ole kasulik seda metsa osta. (O. Gustavson, stp: Teie saite oma metsa odavamini!) Mina ei saanud ka odavamalt. Ma ütlen, härra Hammer võtab metsa 42 tuhande eest, aga kui ta lähemalt kalkuleeriks ja seda ei teeks ainult armastusest koha vastu, siis ta leiaks, et see on üks kahjulik operatsioon.

Edasi tekib küsimus, kui suur tarvidus oli härra Hammer'il karjamaa järele. Ma tõin ette, et härra Hammer on kõik aeg selles metsas karjatanud ning tähendab, et tal on karjamaa järele tarvidus, selles ei või mingit kahtlust olla. Seda tõendab ka akt kohapeal, mille vastu ka põllutöoministeril ei ole põhjust vaielda. Et härra Hammer'il on väikese koha peal korda läinud lühikese ajaga soetada 13-pealise karja, kõik see näitab, et Hammer tahab rõhku panna karjapidamise peale. (J. Voiman, stp: Üks ideaalne mees! — O. Gus-

tavson, stp: See on isatalu kari!) Isatalu kari on olnud väike.

Läheme edasi. Vaatame, kas on üldse õige oletus, et härra Hammer on tahtnud metsa saada. Siin tuuakse ette, nagu antaks Hammer'ile küpset metsa. See ei ole õige. Metsa raiub metsade peavalitsus maha. Siis — kas on Hammer metsa palunud. Hammer ei ole üldse metsa palunud. Hammer on kaks palvekirja esitanud ja palub, andke mulle maad raie-tikust. Ka põllutöominister ei ole öelnud, et talle metsa tuleb anda, vaid lubanud raie-tikku. Aga kui pärast metsa anti, siis anti seda just metsade valitsuse kohalikkude organite ettepanekul, ja ei ole kahtlust avaldatud, et see asutus hoolimata metsadega ümber käiks, metsa anti vaid sel põhjusel, et seal oli parem juurdelõiget anda. Ei Hammer ise ega põllutöominister oma resolutsiooniga ei ole püüdnud Hammer'ile teenimata kasu võimaldada. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Mul on dokumendid siin, Teie võite seda lugeda. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Ma olen neid lugenud. Hammer on palunud raie-tikku, mitte metsa.

Siis edasi. Tekib küsimus, kuivõrd on see juurdelõige otstarbekohane ja õigustatud ka Hammer'i isiku suhtes. Selles asjas on huvitav andmeid tähele panna. See noor mets, mis on eraldatud juurdelõikena Hammer'ile, on külitud Hammer'i isa esivanemate talu põllule. Mõisnik on renditalu ära hävitanud ja selle metsa alla võtnud, kuna see metsa ääres oli. Nii et maareformi teostamise määruste järgi oli Hammer'il õigus seda saada.

Mis puutub sellesse, kas Hammer kui põllupidaja oli õigustatud saama seda metsa, siis — ta on noor energiline põllumees, kohalikkude loomakasvatuse ja tõuparanduse sellise liige ja tegutseb kohapeal eeskujuliku põllumehena. Ei või öelda, et see juurdelõige on antud inimesele, kes seda ei oska kasutada.

Siis edasi. Kui tahetakse ette tuua, et siin on tehtud mingisugust erilist soodustust oma partei inimesele, siis tekib küsimus, mis korras seda on tehtud. Kas siin on toimetanud põllutöominister oma pead? Teie peate tunnistama, et seda tehtud ei ole. Seda asja on kaalutud väga põhjalikult ja kõik ettepanekud on tulnud kohapealt. Siis edasi on kaalutud kõike proteste, mis on sisse tulnud ja alles pärast juurdelõige tegemist on protestid otsustatud eitavalt, kui on leitud, et protestid ei vääri tähelepanu. See näitab, et ei ole tegemist juhusliku talitamisega, vaid põllutöominister on talitanud oma parema äranägemise järgi pärast põhjalikku kaalumist.

Tekib veel küsimus, millest siis protestid tulevad, kui kõik niihästi korras on. Asi sei-

sab selles, et kui proteste vaatame, siis näeme, et iga protesti eesotsas on esimese nimenä harilikult ühe ja sama isiku nimi. Lähemalt neid proteste vaadates näeme, et kolme valla peale on kogutud ainult 30 allkirja ja arvestades, et kolmes vallas on 8.000 elanikku, siis leiame, et need protestid ei ole protesteerijate arvu poolest kuigi kaaluvad. See esimene allakirjutaja tahtis juurdeldõikeid saada, talle ei antud aga neid metsade peavalitsuse eitava seisukoha põhjal. Mina isiklikult oleksin talle juurdeldõike andnud sellepärast, et see maa-ala, mida ta palus, oli tõesti tema koha sees. (O. Gustavson, stp: Kui saab üks, siis saagu ka teine.) Minu isiklik mulje on, et tema palve oleks pidanud rahuldama. (A. Veiler, tõe: Eks see härra oleks siis õigekoonduse mees olnud. — O. Gustavson, stp: Ajas koonduse lõhki kohapeal!) Ta ei ole koondust lõhki ajanud, koonduse poolehoid on seal kasvanud. Nii et põhjused, millest need protestid on tekkinud, on iseenesest täiesti arusaadavad. Need on tekkinud isiklikust vastolust ja võib olla kadedusest, et üks on saanud, teine aga mitte. Kokkuvõttes peame tähendama, et isiklikud kallalekippumised põllutööministrile ei ole põhjendatud. Ei ole juurdeldõikeid antud ainult koonduse liikmetele, vaid iga paluja suhtes on põllutööminister talitanud oma parema äranägemise järgi. Igatahes on põllutööministreeriumi juhatus niisugusel seisukohal, et juurdeldõikeid tuleb võimalikult alati anda, kus olukord seda vähegi lubab. Tegelikult on ju tähtis, et just karjapidamine edeneks ja kui karjamaade juurdeldõigete abil on võimalik meie põllumajandust edendada ja eriti karjakasvatust, siis peab seda tegema, kuigi selle vastu protesteeriksid mõned poliitilised rühmad, kui ka, võib olla, autoriteetset metsateadlased. Ja siin on just põllumajanduse huvisid silmas peetud ja õieti talitatud. (Vahehüüe.) Kui metsapidamine kasulik oleks kui põllumajapidamine, siis oleks välismaal palju metsi. Aga meie näeme Hollandis ja Taanis, et kui elanikkude arv kasvab, siis mets otsekohe hävitatakse ära, sest kasulik on põldu pidada.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra minister Tief leidis, et meie arupärimine käsitab enam-vähem väikse tähendusega üksikasju oma esimeses osas, ja et tal sellepärast põhimõttelik kaal puudub. Mina arvan just vastupidi: meie arupärimine käsitab küsimust, mille härra Tief alles eile õhtul omalt poolt tunnistas väga tõsiseks. Nimelt eluasemekohtade korraldamist maal. Oli täna huvitav kuulda, et seesama minister oma eileõhtust otsust põhjalikult on muutnud.

Eile tähtis küsimus on täna äkki muutunud kergeks, millel enam erikaalu pole.

Meie arupärimine on sihitud tähtsa põhimõtte — popside eluaseme õiguse kaitseks. Meie tegime etteheiteid põllutööministrile, et ta ei katsu vastu tulla popsidele riigimaade planeerimisel. Ning et seda illustreerida oli meie arupärimises toodud terve rida üksikasju kohtadelt. Nõnda siis üksikasjad üldise põhimõtte pildistamiseks, aga mitte üksikasjad iseenese pärast. Ma lepin härra ministri arvamisega selles suhtes, et ei maksa enam neid üksikasju käsitada, sellepärast et seda juba mitmel korral on tehtud.

Mina mõtlen käia oma lühikese sõnavõtmisega rkl. Fuks'i kauni seisukoha järele ja eel kõige enmast vabandada, et ma pean raiskama Riigikogu kallist aega popside pärast. Minu süü on suurem härra Fuks'i omast, kes oma kallist aega raiskas peremeeste eest välja astudes. Nende eest, kellel põllumeeste ja asunikude arusaamise järgi mitu korda suurem erikaal poliitilises elus on, kui vaesel popsil. Koonduslaste ja põllumeeste arvates hakkab alles peremeestest peale see päriskodanik, kellel õigus riigi käest midagi nõuda, olgu maad või metsa. Aga pops seisku kaugel ja vaadaku pealt, kuidas suured saksad nosivad. Mina aga arvan oma pattu sellega vähendavat, et ma popside eest kostmiseks kulutan poole vähem aega, kui rkl. Fuks peremeeste kaitseks. Kõigepealt olgu tähendatud, et rkl. Fuks'i ja teiste koondusmeeste etteheited sotsialistidele maaseaduse suhtes on väga ebakohased. Maaseaduse vastuvõtmisest on niivõrd vähe aega mööda läinud, et siin päris asjatud on härra Fuks'i ja teiste koondusmeeste püüded seletada, nagu oleks maaseadus vastu sotsialistide tahtmist kodanikkude rühmade poolt Asutavas Kogus nagu nõelasilma läbi kistud. Sotsialistid olla olnud need, kes mõisatöölisi ja popse olla tahtnud maast ilma jätta. Oleme seda Riigikogus kuulnud enam kui üks kord, ja samu mõtteid lugenud „Maa“ veergudelt rohkem kui kaks korda. Need jutud panevad tahtmatalt küsima, ei tea, mis neil meestel õieti viga on. Härra Fuks ja tema koondusesõbrad peaksid väga hästi teadma, et isegi ka kõige paremat seadust võib teostada kõige halvemini. Ma tooksin värsket näite lähemast minevikust. II Riigikogu võttis vastu maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse, mille § 5. tahtis kaitsta neid väikekohapidajaid, kelle kohakesed okupatsiooni ajal maha müüdi. Teostati seda seadust aga nõnda, et just selle paragrahvi põhjal tähendatud väikekohapidajad põllutööministreeriumi poolt kõvasti pigistada said. (Vahehüüe J. Fuks'i, as poolt.) Mis aitab üks hea seadus, kui seda halvasti teostatakse. Maasea-

dust on halvasti teostatud. Maaseaduse teostamise suhtes on tõesti teenitud see üldine iseloomustamine, mis kunagi ühe sotsialisti poolt Riigikogus anti: maaseadust ei ole teostatud, vaid seda on reostatud.

Sellepärast võiksid juba härrad koonduslased jätta oma lapsikud jutud, nagu oleksid sotsialistid süüdi selles, et popsid on maata. Härra Fuks leiab, et maahind olla lõpmata odav, ja et popsid ja peremehed oma vahel väga hästi popsihohtade korraldamisel kokku leppivat. Lahendamist olla komisjonidel ainult nendega, keda kaks äärmist voolu üles kihutavad — põllumeeste kogud ja sotsialistid. Aga, härra Fuks, kui see tõesti nii on, et maahinnad häbemata odavad, millega siis seletada seda, et popsid kokkuleppeid sõbrameestega sobituse on sunnitud maksma ühe viletsa väärtusega maavakamaa eest 15 tuhat marka. See teeb ühe tiinu pealt 45 tuhat marka. Mis ütlete teie selle kohta, härrad asunikud, kui võrdlete riigimaade ostuhinda popsihohtade hinnaga? Miks popsid nõnda palju maksavad? Siit ei saa järeldada muud, kui seda, et pops hindab head vahetõrka peremehega palju rohkem, kui peremees ise. Ta on valmis maksma oma kõlbmata liivasossi eest hingehinda, mis tihti tõuseb 45 kuni 50 tuhande peale ühelt hektaarilt. Milleks? Ainult selleks, et mitte oma peremehega sattuda kokkupõrkesse. Kas peremees aga vastab sama rahaga? Ei, peremees tuleb ja teeb popsi hädast omale puhast kapitali.

Mis puutub üksikasjadesse, käsitatud meie arupärimises ning selle põhjendamisel, siis olen ma oma seisukoha nende suhtes juba öelnud eelmisel koosolekul ja mul ei ole midagi sellele juurde lisada ega sellest ära võtta.

Mis puutub Audru teatud renditalupidajasse, siis on tõsiasiad seal jäänud ikka tõsiasiadeks — ja härra Fuks ei ole suutnud öeldust midagi ümber lükata. Täheandaksin vaid, et härra Fuks on püüdnud teha Audru-Sarvi Tiitso renditalupidajast Käsperist vaga kannataja, kelle koht ümberplaneerimisega mokka pandud. Kui see tõesti nõnda on, mis sundis siis seda riigirentnikku Käsperit minema niisuguse kauba peale, mis temale nüüd kahjulikuna osutub? Ma ei kujuta tõesti ette, et Käsper niisugune „ideaalne mees“ on, kes sikutab end kas või nahast välja, et ühte kahjulikku kaupa sooritada.

Härra Fuks trööstib meid sellega — meil olla muudetud maaseaduse § 23., ja see võimaldavat popsidele juurdelõikeid anda. Aga häda just selles seisabki, et seda muudetud paragrahvi popside huvide suhtes enam kui tagasihoidlikult on tarvitatud. Praeguse põllutöministri kohustetäitja härra Tief'i hinnangu

järgi ei ole eales tehtud enam, ega korda saadetud suuremat meie maareformi teostamisel popside ja maatameeste maaga varustamisel, kui praeguse valitsuse ajal. Ma pean aga konstateerima, et ei ole nüüdki püütud heaks teha seda ülekohut, neid vigu, mis siamaani maareformi teostamisel popside ja teiste maatameeste suhtes on sündinud. Mul on käepärast kaebekiri Järva maakonna Koigi valla Keri popsidelt. Ma kannan selle ette, et härrad koondusmehed ise võiksid otsustada, kas popsidel on põhjust röömustada või kurvastada sest kuldsest põlvest, mida sisse juhataas põllutöminister härra Köster, ja jätkab praegune põllutöministri kohustetäitja härra Tief.

„1921. a. planeeriti Huuksi karjamõis Keri üheksaks krundiks, sellega ühes planeeriti ka popside põllud ja karjamaa ja anti 10-da krundina kevadel ühe asuniku kätte kasutada — kuna popsidele jäeti ainult majaanused eluasemed.

Popside mitmekordse palve peale oma maid tagasi saada, planeeriti 1925. aasta suvel neile ainult majaanused eluasemed välja.

Järva maakonna planeerimise komisjonis esinesid nimetatud popsid uuesti palvega, et neile nende põllud, karja- ja heinamaad tagasi antaks. Nüüd, tänavu suvel 1926. a., planeeriti uuesti majaanused eluasemed, ja põldu planeeriti Keri asunduse krunt nr. 8-da küljest, heinamaid anti mõnele popsidest nende endistest heinamaadest, kuna muist ilma jäid.

Popsid ei saa sellega rahul olla, et nende käes eluaeg tarvitada olnud põllud, karja- ja heinamaa ära võetakse ja neile selle asemele eemalt asundustalust tükid kätte mõõdetakse.

Nimetatud Keri popsid on juba 1854-st aastast kuni 1922. aastani oma põlde, karja- ja heinamaad kasutanud, mille eest ka ennemalt mõisa tegu tegid ja viimasel aastal, kui mõisad üle võeti, riigile renti maksid. Keri mõisa asunikkudele väljaandmise ajal võeti nende maad mitteõiglaselt käest ära ja anti asunikkude kätte kasutada.

Mitme palvekirja peale ei ole nende palvetele vastu tulnud ja ei ole nende maid, mis nende käes juba (70) seitsekümmend aastat kasutada olnud mitte tagasi antud.

Popside maad ei ole endise Keri mõisa maade hulgas, vaid Keri küla maadega segamini, mõisa maadest kiviaiaga eraldatud.“

Juhataja **R. Penno**: Rkl. härra Gustavson, Teie kõnealg on läbi.

O. Gustavson (stp): Kokkuvõttes võin öelda: selles küsimuses jäävad püsima need etteheited, mis meie oleme teinud.

Meie rühma nimel esitan ülemineku-vormeli, mis kõlab järgmiselt: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta, ei pea Riigikogu seda rahuldavaks ja läheb päevakorras edasi.“

H. Martinson (tp): Ma pean kõigepealt tähendama, et sõna võtma selles asjas sundis mind õieti rkl. Fuks'i tähendus, kes ütles läinud neljapäeval, et mina olevat käinud Ageri-Sutlemma asunduses Hammer'i asja järele kuulamas ja olla saanud sellest hoopis teise mulje, kui rkl. Gustavson seda ette tõi. Osalt on see tõsi. Tõsi on nimelt see, et mina seal käisin. Aga enne, kui ma räägin, missuguse mulje ma seal sain, pean tähendama, et ma seda võimalikult erapooletult räägin, ilma parteilise prilli läbi vaatamata. Võin öelda, et mina seal ühtki inimest varem ei tundnud, ei ole mul ka mingisugust tahtmist hakata Hammer'i advokaadiks, veel vähem on mul põhjust kaitsta põllutöoministrit, kes mitte üksi seal, vaid mitmes teises kohas on kehvema kihi huvid täielikult tähele panemata jätnud. Vist said küll kõik Riigikogu liikmed — ma ei või just kinnitada kas kõik — jaanuarikuul algul teatud märgukirja, mis Ageri põllumeeste, asunikude ja maatameeste poolt siia saadeti. Igatahes meie rühm sai selle märgukirja, milles kaevatakse Hammer'i metsasaamise üle. Sellele märgukirjale on alla kirjutatud 36 inimest. Selles oli tõsise väärnähtuse peale tähelepanu juhitud, mis oli toime pandud põllutöoministeeriumi korraldusel, ja abi palutud selle kõrvaldamiseks. Selle järele tegi meie rühm minule kohuseks kohapeale sõita ja asja järele kuulata. Et mina, nagu kord juba nimetasin, asja täiesti erapooletult otsustada tahtsin, siis ei pööranud ma märgukirja esimese allakirjutaja poole, oletades, et see asja erapooletult võiks valgustada, vaid pöörasin ühe inimese poole, kelle kohta märgukirja tekstis oli tähendatud, et ta täiesti ilma karjamaata olla. Palusin, et tema koosoleku kokku kutsuks märgukirjale allakirjutajatest ja teistest asjast huvitatud isikutest, et siis asja erapooletult läbi arutada. See sündis. Kokku oli tulnud umbes kaksteist inimest, täpselt ei tea, kuid üle viieteistkümne igatahes ei olnud. Kõiki ei ole jõutud kokku kutsuda sel põhjusel, et hirmus hilja oli minu kiri kätte saadud. Mind huvitas kõigepealt küsimus, kas vastavad need kaebtused, mis märgukirjas ette toodud, tõele. Teiseks huvitas mind ka härra Hammer'i isik ja kolmandaks huvitasid mind palvekirjale

allakirjutajad. Mina lugesin kokkutulnud inimestele märgukirja ette; selle järele oli üllatus suur. Mitu inimest ütles oma suuga, et nemad ei ole teadnud, mis selles märgukirjas on kirjutatud. Neile oli allkirjadekorjaja öelnud, et kui tahate karjamaad saada, siis kirjutage alla. Et seal karjamaa puudus kõigil inimestel väga suur, siis loomulikult leidis palju allakirjutajaid.

Nende allakirjutajate juurde tulen ma veel pärast tagasi.

Siis küsimus, kas vastavad need märgukirjas ettetoodud kaebtused tõele? Osalt — jah. Tõsi olla, et August Hammer olla metsa saanud karjamaa jaoks. Mets olla ilus. (Riigivanem J. Teemant: Kas käisite Hammer'i oma metsa vaatamas?) Mulle näidati tõesti seda metsa, mis Hammer'ile juurde loikena antud. Mets on osalt vana mets, ja Hammer'ile olla lubatud seda maakultiveerimise otstarbel maha raiuda, mida ta ka osalt juba teinudki. Kuidas, või mis abinõudega — kas tutvuse või sugulusesidemete kaudu või mõnesuguse muu abinõu varal Hammer selle metsa oli omale välja hankinud, seda ei teadnud koosolijad mulle öelda, ja nagu näha ei sünnitanud see nende hulgas ka kuigipalju pahameelt või paksu verd... (J. Laidoner, põl: Nad tahtsid ise ka saada.) ...arvata-vasti loodavad nad seda, ja arvasid siis, ega see Hammer'i süü ei ole, et ta neist natuke agaram on jõudnud olla... (Riigivanem J. Teemant: Jõudnud ettel!) ...tema olla sellekohase palvekirja umbes pool aastat varem esitanud ja sellest olla temale siis see maatükk ka enne antud. (J. Sepp, mo: Hammer toetab neid.) Teised, kellel ka karjamaa puudus, olla alles detsembrikuul läinud aastal ja mõned isegi alles jaanuaris s. a. palved esitanud ja ootavad pikisilmi oma palve täitmist. Palve täitmise korral on nad muidugi rahuldatud, aga ei suudeta nende tahtmist täita, siis mõistagi on pahameel suur.

See põhjendus aga, mille peale märgukirjas tähelepanu juhiti, et Hammer'ile antud metsatükk panna teistele inimestele, kelle loomad riigimetsas karjas käivad, karjatee kinni, see öeldi aluseta olevat. Küll minna aga karjamaale pääsemise tee selle läbi umbes $\frac{1}{8}$ versta pikemaks, see olla kõik see takistus. (Vahelhüüded.) Mina ei ole sammudega seda maad mõõtnud, mis maanteed mööda riigimetsa viib. (J. Piiskar, stp: Õhulaevaga saab veel õigemalt.) Ma räägin ainult seda, mis ma nägin, ilma ühegi juurdelisamiseta või liialduseta. (Riigivanem J. Teemant: Aga kas vahest ka liialdate? — Chr. Kaarna, tõe: See jutt on väga ilus. — Põllutöoministri kohusetäitja kohtuminister O. Tief: Asja-

lik!) Tõsi on ka see, et karjamaa puudus seal üldiselt suur on, on inimesi, kel tõesti lappigi karjamaad ei ole. Mulle näidati seal üks palvekiri, millel hulk allkirju oli, mina neid ära ei lugenud. (A. Veiler, tõe: Härra Martinson, asunikud ütlevad, et räägite just nagu nende mees.) Väga võimalik, kui tõe rääkimine asunikkude moodi on, siis pole mul midagi selle vastu, sest mina räägin tõtt. Palvekirjale oli alla kirjutatud nähtavasti 40—50 inimest, kes palusid omale heinamaad kaugemalt anda ja koha ligidalt oma senist heinamaad lubada karjamaana kasutada. See palvekiri on, nagu ma kuulda sain, 24. jaanuaril s. a. ära antud, ja põllutöominister peab muidugi teadma, kas nende palve rahuldatud sai, või saab. Palvekirja algataja ja kokkuseadja on Hammer olnud. Hammer'i isiku kohta sain ma kohapeal kuulda, et tema asunikkude seas kaunis heas lugupidamises olla. Olla tegev kaubatarvitajate ühisuses ja ühismeiereis, mis ärimeestele kõva konkurents teha, ja sellega siis ka seletatav viimaste viha tema vastu. (Vahehüüded.) Ma räägin ainult seda, mida minule koosolijate poolt kinnitati. Teine põhjus, mis pärast Hammer seal kehvemate asunikkude hulgas lugupidamises olla, olla see, et ta metsametnikkude ülekohtuse teguviisi vastu olla protesteerinud. Nagu teada antakse asunikkudele 16,5 kantsülla metsamaterjali ehituse otstarbeks. Metsaülemad anda asunikkudele ehitusmaterjaliks alati nii viletsad, kõverad ja jändrikud puud, mis ühtki õiget ehitamise palki välja ei anna. Mulle näidati ka sarnaseid äramärgitud puid, ja tõesti need palgid, mis mina nägin, ei kannata arvustust välja, ei võinud neile palkide nimegi anda. Nende latvadest ei saa muud kui põletispuid. Need ladvad on aga kohalik metsaülem arvanud selle 16,5 kantsülla ehitusmaterjali hulka, mida asunikkudel õigus saada taksi hinnaga. Selle vastu on Hammer hakanud protesteerima, ja teised asunikud on Hammer'i nõuandel ka protestiga esinenud, ning nende protestidel olla see mõju olnud, et latvu enam selle 16,5 kantsülla ehitusmetsamaterjali hulka ei arvata. Selle läbi olla aga Hammer metsametnikkude viha enda peale tõmbanud. Sellest samast vihaallikast olla ka see märgukiri välja kasvanud. Esimene allakirjutaja märgukirjale on Kasper, metsavahi, Hammer'ile vaenulise inimese poeg, kes pealegi ise ka metsasaamist ootab. Sellega on seletatav põhjus, mis teda alla kirjutama sundis. Teiste allakirjutajate nimesid võin ka nimetada, kui soovite, märkisin kohapeal üles, kes need on. (Chr. Kaarna, tõe: Teil on head andmed, statistikakeskbüroo juhatajaks võiksite hakata.) Väga rõõmustav! Teisel

allakirjutajal on omal karjamaa, sellel metsa tarvis ei ole, kolmas allakirjutaja on talupere-mehe sulane, neljas plikakene, kellel asjaga midagi tegemist ei ole, viies ostetudkoha omanik, siis on veel mölder, kaupmehed jne., kõik niisugused inimesed, kellel tõesti mingisugust ühist selle metsa ega maaga pole, kelle loomad kunagi seal riigimetsas karjas pole käinud, või kellel üldse loomi polegi. Sellest on näha, missugusest allikast see märgukiri on alguse saanud ja mis kokku seatud ühe Riigikogu liikme poolt. (J. Voiman, stp: Kes see oli siis?) Nii öeldi mulle. Mina ei vastuta nende andmete tõsiduse eest, mina räägin ainult seda, mida mulle hulk asjasthuvitatud inimesi rääkis. (Chr. Kaarna, tõe: Aga Teil on üks huvitav ja hea aparaat, kõik Teie teate.) Sellepärast ma välja läksingi.

Kõik see ei õigusta aga kuidagi moodi põllutöoministeeriumi teguviisi. Fakt on ikka see, et metsa on antud. Kes selle märgukirja siia saatnud, või kes selle kokku seadnud, on täiesti ükskõik. Väärnähtusi on ette tulnud, neid on paljastatud, missugusest allikast see paljastus tuleb, ei puutu asjasse.

Karjamaa puudus ei ole üksi seal, üksi seal ei ole nii ebaõiglaselt talitatud, vaid ka paljudes teistes kohtades. Mina võiksin näiteks ette tuua, et Anija asunduses on raiesmik, mille metsaülem on kasumetsaks tunnistanud. Raiesmik on 5—6 aastat vana, aga ühtki puutaime seal ei kasva, rohi kasvab seal üle põlve ja seda lubatakse metsaülema armust ainult sirbiga lõigata, lõikaja peab aga 50 marka ühe sirbi pealt päevas maksma. Teises kohas — Kilingi-Nõmmes on asjalugu muidu samane, kuid selle väikese vahega, et sealsed elanikud oleksid õnnelikud, kui metsaülem neid lubaks sirbigagi lõigata. Sealne metsaülem aga seda ei lubavat.

Peale eelpoolnimetatute võiks veel ette tuua Lelle-Eidapere klaasivabriku ümbruskonna, kus karjamaapuudus nii suur on, et sealsete tööliste ringkonnast umbes 30 loomapidajat ei tea, kus suvel loomi karjatada, või mis nendega suvel peale hakata. Kaebtused metsaülemate peale on igalt pool ühesugused, et metsaülemad oma heaksarvamise järgi annavad karjatamise luba neile, kes neile altkäämaksu maksavad. Ja seda ülevalt poolt tähele ei panda. (Põllutöoministri kohustetäitja kohtuminister O. Tief: Pannakse, pannakse! Pannakse! Tagajärgi pole aga veel näha olnud. Peaks teisi abinõusid käsile võetama. Ka ametnikud peaksid saama kõrvaldatud, kes niisuguseid tegusid teevad. (J. Piiskar, stp: Kui asjad kõik korras on, nagu Teie räägite, mis tegusid nad siis teevad?) Ma ei ole öelnud, et asjad kor-

ras. Ma ei ole kuidagi kaitsenud seda, et see õige on... (Vahelhüüe pahemalt poolt: ...mis Teie räägite. — Naer.) Ma näitan ära, mis põhjusel ma kõik seda rääkisin. Ma nimetasin juba esiteks, et rkl. Fuks tähendas, et mina võida õigeid andmeid anda. Ja ma usun, et kellelgi ei või selle vastu midagi olla, kui ka erapooletult asja peale vaadatakse, ei või igakord ühekülgsest asja hinnata. Arvan, et Hammer'i isik siin nii tähtis ei ole, suurem süü on ministeeriumil. Usun, kui oleks härra Gustavson Hammer'i asemel olnud, ta oleks katsunud ka enesele midagi hankida. (O. Gustavson, stp: Aga nähtavasti Martinson ei katsu, tal on juba ots käes!) Mina maad ega metsa ei taha, ma ei mõista sellega midagi peale hakata. Isääraniis pahameelt sünnitas inimeste seas see, et rkl. Gustavson oli seal käinud ja 2 päeva kohapeal olnud, aga ei olla kohalikke elanikke kokku kutsunud, kes asjast huvitatud oleksid. Ainult ühe metsa-ülema juures olla ta andmeid kogunud. Nii mulle räägiti — ja mul ei ole ühtki põhjust selle üle kahelda. Pahameel sarnase ühekülgse talitusviisi üle oli sealsete asunikude seas õige suur.

Juhataja **R. Penno**: Faktiliseks märkuks on sõna rkl. Fuks'il.

J. Fuks (as): Härra Gustavson oma tänases kõnes puudutas ka okupatsiooni ajal Uulus müüdid ja vahetatud kohti, ja et põllutööministeerium ei ole õiglaselt endiste pidajatega talitanud. Pean faktilise märkusena tähendama, et kohaostja härra Reiniku kasuks kohalt üles öeldud senise pidaja riigirentnik Stern'i kaebusel oli asi 3. märtsil Riigikohtus arutusel, kus põllutööministeeriumi otsused ses suhtes õigeks on tunnistatud ja Stern'i kaebus tagajärjeta jäetud. Seega ei ole Riigikohus arvestanud 1925. a. Riigikogu poolt vastuvõetud maaseaduse § 4. muutmise ja täiendamisega, mille peale põhjenes rkl. Gustavson'i arupärimine okupatsiooni ajal müüdid ja vahetatud Uulu-Surju kohtade asjus.

Mis puutub Uulu-Surju vahetatud kohtade küsimusse, siis peavad selle vahetuse tõttu kohtadelt lahkuma endised pidajad. Kohtadest ilmajääjatele on vastu tulnud, ja põllutööminister on Sangaste mõisast 5 normaalvalu reserveerinud neile, kes sinna üleminekuks soovi on avaldanud. Teised ei ole mujale üleminekuks soovi avaldanud.

Juhataja **R. Penno**: Riigikogu on 2 tundi töötanud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 19.10 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 19.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja **R. Penno**: Riigikogu jätkab tööd. Sõna on rkl. Gustavson'il. Rkl. Gustavson, rkl. Kink on Teile oma kõneaja andnud.

O. Gustavson (stp): Härra põllutööministri kohustetäitja Tief võib endale õnne soovida, temal on tulnud abi sealt mägede pealt, kust seda kõige vähem võis oodata. Kui rkl. Martinson'i kõne ei olnud mitte mõeldud aprillilajana, siis võib konstateerida, et Eesti tööliste partei on vahetamas või vahetab oma peremeest ja on oma pärisperemehe, kogu, juurest üle kolimas koonduslaste juurde.

Millistel motiividel see peremehe vahetamine jüripäeval sünnib, seda ma muidugi ei tea, aga eks see ole sulase ja uue peremehe kodune asi.

Mina ei taha puudutada härra Martinson'i kohapealt hangitud „autoriteetlikke“ ma ütlesin hammerlikke andmeid, vaid tahtsin teha mõne märkuse härra Tief'i väidete kohta. Aga enne lubatagu veel üks üldmärkus selle kohta, kuidas tegelikult popse maaga „varustatakse“.

Ma tähendasin, kuidas Huuksi mõisas on mõned popsid ilma jäänud sellest maast, mis nende valduses varemalt olnud aastakümned... (Vahelhüüe valitsuse looshist.) See kiri saadeti ainult läinud aasta lõpul. Ja nagu mul teada, ei ole pärast seda seisukorra parandamiseks Huuksi mõisas midagi ette võetud. Orajõe — härra minister peaks seda vist teadma — on koht, kus maanälg eriti terav. Seal oli teatud tükk tagavaraheinamaad, mis 2 ha kaupa igal aastal kohalikele popsidele välja renditi. See kahehektaariline heinamaatükk oli mitmele perekonnale ainukeseks lehmapidamise võimaldajaks. Mis seal nüüd on tehtud? Võeti ja planeeriti see heinamaa 2 normaalvaluks. Kaks saavad maad, aga parkümmend pühkigu suu täitsa puhtaks — nendelt on võimalus võetud lehmapiidamiseks! Need inimesed ei tea nüüd tõesti mitte, kuidas nad tuleval aastal lehma saavad pidada. See on kõike muud, kui popside maaküsimuse otstarbekohane lahendamine. (Vahelhüüe põllutööministri kohustetäitja O. Tief'i poolt.)

Põllutööministri kohustetäitja härra Tief peaks väga hästi teadma, kust planeerimise põhijooned üles seatakse. (Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister O. Tief: Praegu on planeerimise komisjonid täiesti iseseisvad.) On tõesti raske vaielda

siis, kus üks minister ütleb, et maamöödja ei saavat planeerimisel enam midagi teha, kõik olenevat riigimaadeülemast, kui kohapeal-sest võimust — korralduskomisjoni liikmest, ja kui mõni aeg pärast seda tuleb teine, ministri kohustetäitja ja seletab, et riigimaadeülem ei saavat omalt poolt planeerimisel mitte midagi teha.

Nüüd vaid mõningaid märkusi põllutöö-ministri kohustetäitja härra Tief'i väidete kohta. Härra minister tõendab, et Hammer'ile olla lubatud kurikuulus metsatükk pärast seda, kui kohapeal olid asjaolud selgitatud. Härra Tief, kas lugu ei olnud nii, et kohapealne järelevaatus pandi toime 16. septembril läinud aastal? Ja kas ei vasta tõele, et põllutöö-minister Köster tegi palvekirjale resolutsiooni juba 13. juunil 1926. aastal: „põhimõttelikult juurdeldõikega nõus...“.

(Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister O. Tief: Jah, ja 21. novembril otsustati see.) Meie hariliku kodaniku arusaamise järgi, härra Tief, on juuni enne novembrit! Kui Teie kohtuministeeriumi eesotsas olite ja seal läbi viisite mõnesugused kalendriuuendused, siis tuleb tõsiselt kahjatseda, et Teie neid uuendusi avalikult teatavaks ei teinud. Edasi ütleb härra Tief, et koha peal olla komisjon selgitanud, et August Hammer'i talu elusa inventariga hiilgavalt on varustatud. Härra minister kõneles siin 13 lehmast ja 2 või 3 hobusest. (Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister O. Tief: Kolmest.) Ma ütlesin juba eelmisel korral ja ei saa ka praegu tähendamata olla, et inventar, mis aktides on kirjutatud asundustalu omanduseks, on tegelikult Hintsu, tähendab Hammer'i isatalu omandus. Ja kui härra Hammer tuleb ja ütleb, et ta on selle asja nii sisse rihtinud, et suurem osa loomi on asundustalu päralt, siis võib tema ju seda öelda, aga koha peal teavad kõik, et see elus ja elutu inventar on isatalu oma. Kui üks riigiametnik tuleb ja ametlikus aktis kujutab asja teisiti, kui see tõepoolest on, siis ei räägi see ei ametniku ega akti kasuks. Kui härra minister sellegi peale vaatamata hindab ainuõigetena August Hammer'i väiteid, siis tuleb seda ainult kahetseda.

Edasi käsitas härra minister esimest metsandmise lugu, leides et ma olla eksinud, kui ütlesin, et Hammer olla metsa omavõlliselt raiunud. Mul ei ole meeldegi tulnud seda öelda, vaid ma tähendasin, et Hammer'ile on see mets antud kultiveerimiseks, ja et see kultiveerimine on seisnud lihtsalt rahategemises, et härra Tief leiab, see maa kultiveeritud väga suure eduga. Aga riigiametnik konstateerib samas ametlikus aktis, mille härra

Tief ette kandis, — maa on kultiveerimiseks täiesti kõlbmata. Siin on lugu sama, mis Teie kurikuulsa metsaga. Teie palute metsa ilu alalhoidmiseks, pärast maadlete, nagu noor lövi, tormiga, mis vägise tahab metsa Teie käest ära kiskuda. Loomulik, torm on Teist üle ja murrab metsa maha. Seal ei ole midagi imestada. 54.000 marga eest metsa, 50.000 „kultiveerimiseks“ kauba peale — ilus sehv. (Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister O. Tief: Kõik teavad väga hästi, kui palju kultiveerimine maksab.) Ma juba ütlesin, milles see kultiveerimine on seisnud — puud on maha võetud ja maha müüdnud. Tõepoolest ilus kultuur! Samasugune kultuur, nagu Teie metsakultuur.

Ma tähendasin juba eelmisel koosolekul imeliku vastolu peale: riigiametnikud leiavad, et oleks pöörasus, kui Hammer hakkaks oma noort metsa maha võtma, ja samas aktis leiavad, et veel parema noore riigimetsa võib küll maha võtta. Siin ei jää muud üle, kui vaid imestada omapärase loogika üle. Siin on maksev nähtavasti vanarahva kõnekään, kus öeldakse: kroonu köis, las' lohiseb. Kroonu mets on selleks loodud, et seda maha võtta.

Minister teeb kokkuvõtte ja leiab, et kõige õigem on metsa anda teistelegi. Sellest võib järeldada: see on alles metsajagamise algus. Nõnda siis, põhimõte on see, kui aga kuskil üks koonduse kohalik tegelane noort metsa himustab, siis möödame selle talle kätte — mida rohkem, seda parem, sest mis lähevad meile korda riigi huvid.

Mina oleksin tõepoolest üks neist, kes härra ministrile tänulik oleks, kui ta ka teistel puhkudel nii talitaks. Ma tuletan meelde vaid juhtumisi Häädemeestelt, Orajõe vallast, Kilingist seal on kümned korrad põllutööministeeriumi poole pööratud ja nõutud, et neile antakse mitte noort loppivat metsa, vaid kannustikku, võsastikku, mis metsamajanduslikult täiesti kasutamata seisab ja mille metsamajandusliku kasutamise kohta kavatsusi ka edaspidiseks ajaks ei ole. Aga aasta läheb aasta järgi, — need inimesed ei saa ministeeriumilt isegi mitte vastust. Kui need kaks asja kõrvuti seada: seal on mees, kellel 50 tiinu maad kasutada; sellele härrale lõigatakse noort metsa juurde üle 6 tiinu, aga seal on kümned inimesed, kes täiesti ilma maata, neile ei anta jalatäitki, isegi kannustikust. Härra minister, kas ei pea siin ütleva, et antud korral on metsa antud mitte sellepärast, et see tõesti tarvilik oli, vaid vist küll mõningate eriteenete eest.

Härra August Hammer olla tänutäheks oma aitajate vastu ennustanud; tema annab kas või oma pea selle eest, et kui tuleb valitsuse

kriis, siis tingimata praegune põllutööminister härra Köster pannakse Riigivanemaks. Ma arvan, kui härra Hammer loeb härra Tief'i kõnet, siis ta kahtlemata oma arvamist veidi muudab ja ütleb nõnda: kui nüüd valitsuse kriis juhtub tulema, siis on selge, et Riigivanemaks peab saama mitte keegi muu, kui noor ja lootustäratav kohtuminister härra Otto Tief. Mul ei jää muud üle, kui soovida, et härra Tief võimalikult varsti täidaks need lootused, mis härra August Hammer talle peale pannud. Võib olla, et see härra siis veel saab kolmanda juurdelõike ja mis kaks-korda suurem endisest.

Juhataja **R. Penno**: Faktiliseks märkuks on sõna põllutööministri kohustetäitjal.

Põllutööministri kohustetäitja kohtuminister **O. Tief**: Mul ei ole sugugi soovi härra Gustavson'iga polemiseerima hakata sel tasapinnal, kuhu kõne nüüd laskunud on. Ma lootsin härra Gustavson'ilt siiski tõsisemat. Ma tahtsin ainult konstateerida seda, et täiesti tõeoludele mittevastav on ütetus, et ministri resolutsioon juurdelõike andmise kohta on olnud enne, kui asi kaalumisel olnud. Resolutsioon on minu käes olevas aktis, ja igaüks võib seda lugeda, ja see on 24-st novembrist 1926. aastal, tähendab pärast seda tehtud, kui protestid kaalumisel olid. Teiseks, kui öeldakse, et see asjaolu halb on, et antakse juurdelõikeid neile, kellel maad on, aga teistele ei anta, siis on siin jällegi niisugusele tasapinnale alla mindud, nagu see väljendus märgukirjas. Põllutööministeerium asub seisukohal, et maakohtadele, mis juurdelõiget vajavad, tuleb seda ka anda ja ei tule andmata jätta sellepärast, et kahele kolmele inimesele naabruses maad anda ei ole. (J. Voiman, stp: Anda tuleb sellele, kellel on, see on härra Tief'i põhimõte. Vahelhüüe: Kristlik põhimõte!) Kristlikust põhimõttest olete vast valesi aru saanud, ja nende põhimõtete alusel olete valesi tegutsenud. Teie peaksite olema ikkagi sotsialistid, mitte ebakristlased.

Juhataja **R. Penno**: Faktiliseks märkuks on sõna rkl. Gustavson'il.

O. Gustavson (stp): Esimese faktilise märkusena lubatagu mul tähendada härra ministri, et ma oma kõnes küsimise päris selgesti asetasin: Juurdelõikeid tuleb anda seal juurde, kus kohalikud vajadused seda nõuavad, aga mitte mõnesugustel muudel kaalutlemistel. Teiseks, mis puutub ministri resolutsiooni, siis võiks härra põllutööministri kohustetäitja vastavatest paberitest järele vaa-

data, kust ta leiab, et Hammer'i kiri on 13. juunist 1926. aastal. Ja samal kirjal on samal kuul kirjutatud järgmine resolutsioon: Põhimõttelikult juurdelõikega nõus olla, teha ettepanek juurdelõike suuruse kohta.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Gustavson'ilt on esitatud motiveeritud ülemineku-vormel: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärneri arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta, ei pea Riigikogu seda rahuldavaks ja läheb päevakorras edasi.“ Rkl. Fuks'ilt on esitatud liht ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärneri arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta, — läheb päevakorras edasi.“ Asun motiveeritud ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud. Asun liht ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

21. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul M. Kurtshinsky, B. Baranin'i, B. Oja' ja A. Schulbach'i arupärimisele läbiotsimise kohta Riigikogu liikme korteris.

M. Kurtshinsky (vn): Господа народные депутаты. Положение наше в настоящее время довольно простое. Нельзя сказать того же про то время, когда этот запрос был нами внесен. Когда мы его вносили, мы стояли лишь перед фактом обыска у депутата Григорьева, нарушавшим неприкосновенность члена парламента, подрывавшим не только престиж самого депутата, но и достоинство Государственного Собрания в целом. Для нас в этом случае дело шло не только о депутате Григорьеве или о русской фракции, а обо всем парламенте. В таком духе было составлено и наше предложение.

Обосновывая свой запрос я подчеркивал, как щепетильно относятся на западе к депутатской неприкосновенности. На западе правительством в тех случаях, когда считает, что им была допущена подобного рода ошибка, само идет навстречу парламенту, и соответствующий министр приносит парламенту свои извинения. Мы желаем, чтобы вопрос, послуживший осно-

вой для нашего выступления, был выяснен во всей его полноте. Мы стоим на той точке зрения, что обыск у члена парламента может быть произведен только в том случае, если имеются к тому совершенно определенные достаточные данные. Если же могут возникнуть хоть малейшие сомнения, необходимо придерживаться крайней осторожности. Тогда же я указывал, однако, что я не являюсь сторонником того, что обыск у депутата ни при каких условиях не допустим. Наоборот, я даже указывал конкретные случаи, когда обыск у депутата может быть, даже должен быть произведен.

Правительство в ответ на наш запрос воспользовалось предусмотренным месячным сроком и только через месяц дало нам разъяснения. Разъяснения эти были свойства совершенно формального. Правительство, ссылаясь на соответствующие статьи Уголовного Уложения, достаточно широкие, под которые можно подвести, как мы это хорошо знаем из прежней практики, очень многое, отстаивало ту точку зрения, что у него были достаточные основания для производства обыска. У нас более определенных данных в это время не было, почему мы и были лишены возможности говорить по существу, и поэтому предпочли отложить прения по этому вопросу до того момента, когда мы будем иметь перед собою решения авторитетного суда.

Правительство же, между тем, настаивало на своей точке зрения и даже требовало выдачи депутата Григорьева судебным властям, но потом само признано было от этого отказаться.

Теперь процесс окончен.

То, что мы получили в качестве представления от процесса, а также и впечатления от судебного приговора, вполне достаточны, и на основании этого мы можем судить, насколько неосновательны были обвинения против депутата Григорьева и насколько необоснованно было нарушение депутатской неприкосновенности.

Решение суда было, как мы знаем, в пользу депутата Григорьева. Депутат Григорьев оправдан. Кто следил за процессом, кто читал обвинительный акт, тот мог выяснить себе всю картину этого дела.

Главный центр тяжести процесса, его основной стержень, на котором построено обвинение, пред'явленное деп. Григорьеву и многим другим участникам процесса, являются показания некоего Леонтьева,

сотрудника сыскной полиции, лица, как выяснилось из данных процесса, достаточно сомнительного, к которому нужно относиться с очень большой осторожностью... И вот на оговорах этого человека и было построено сложное здание обвинения, грозившее целому ряду лиц очень серьезными последствиями. Между тем сам Леонтьев, как это выяснилось на процессе, — человек прибегавший в своих личных судебных делах к использованию ложных свидетельских показаний. На том же процессе фигурировал в качестве свидетеля агент охранной полиции Мягги, который показал суду, что ему сообщили осенью содержание письма, полученного деп. Григорьевым из советской России от дочери. Как всем известно, в письме этом говорилось о граммофонных пластинках и ключах. По отношению к этому письму выясняется характерный факт. Письмо получено было Григорьевым 10. сентября, а обыск у него состоялся в ночь с 12-го на 13. ноября, т. е. больше чем 2 месяца спустя после получения письма. Выходит, что письмо это подверглось перлюстрации за два месяца до обыска. § 14. конституции гарантирует гражданам неприкосновенность частной корреспонденции, сообщений по телеграфу и телефону. Исключения из этого общего правила допускаются только на основании специального распоряжения судебных властей в предусмотренных законом случаях. В данном случае этого не было, а факт нарушения тайны корреспонденции нашел всетаки место.

Если нарушение тайны корреспонденции недопустимо вообще, то в особенности оно является недопустимым тогда, когда дело касается члена Государственного Собрания, народного депутата. Поневоле задаешься при таких условиях вопросом, существует ли у нас в республике тайна корреспонденции вообще?

Недавно например я получил письмо из Нарвы. Число нарвского почтового штемпеля — 7-ое марта, ревальский штемпель — 23. марта. В первую очередь я подумал, что это случайное замедление — на 2 недели —, но теперь, когда стал известен факт перлюстрации писем, я склонен предположить в данном случае то же самое. Возможно же, что письмо задержали так долго потому, что почерк был неразборчив. Этот установленный на суде факт относительно письма г. Григорьева тоже иллюстрирует достаточно конструкцию многих данных, игравших роль в этом процессе.

Правительство знало, что так велась вся подготовка к этому делу и несмотря на это говорило, что были достаточные данные для обыска у депутата Григорьева.

Между тем для него был вполне возможен очень легкий выход, оно могло сознаться, что в этом случае была допущена ошибка, но правительство продолжало утверждать, что данные для этого были вполне достаточны, а судебные власти настаивали на выдаче парламентом деп. Григорьева...

Между тем, как показало дальнейшее, данные, касавшиеся обвинения депутата Григорьева, оказались настолько шаткими, что лучше было бы для самого правительства не прибегать к нарушению депутатской неприкосновенности.

Когда я говорю это, я исхожу из тех общих принципов депутатской неприкосновенности, которые должны быть всем нам одинаково дороги. Они должны быть дороги всем членам парламента, должны быть дороги также и правительству: ведь правительство отчасти составлено из членов того же парламента и его авторитет основан на авторитете народного представительства. Поэтому оно должно было бы относиться к достоинству парламента с крайней щепетильностью.

Я повторяю ещё раз, что не стою на той точке зрения, что обыски у членов парламента никогда и ни в коем случае недопустимы, но тут необходима крайняя осторожность, крайняя тактичность. Но этой тактичности в данном случае не было. Была допущена несомненная неосторожность, и такие факты, колеблющие авторитет парламента, не должны в дальнейшем иметь места. В виду вышеизложенного, я имею честь предложить парламентам следующую формулу перехода: „Выслушав объяснения правительства, Государственное Собрание выражает пожелание, чтобы правительство в дальнейшем, по возможности, не допускало подобного рода действий, нарушающих депутатскую неприкосновенность и колеблющих достоинство парламента, как высшего учреждения в стране, выражающего народную волю, — и переходит к очередным делам.“

Вот та формула, которая предлагается нами, и эстонский текст, который мной передается господину председателю.

V. Grigorjev (vn): Господа народные депутаты! По существу своего дела не мне разбираться. Я хочу напомнить вам только свои слова, сказанные с этой

высокой трибуны после обыска у меня, — я тогда заверял вас в том, что я ни в чем не виновен, совесть моя чиста. Эти мои слова подтвердил и судебный процесс.

Теперь только, разобравшись в той провокации, которая так сильно и так искусно была направлена против меня, — лично я не протестую против обыска в моей квартире, наоборот, этот обыск дал мне только больше сил выбраться из той клеветнической паутины, которой я был опутан. (A. Turpits, põl: Kelle poolt?)

Да, господа народные депутаты, за это время сплошной клеветы, направленной против меня, — я много перестрадал нравственно.

Но теперь утешаю себя тем, что мои личные страдания, может быть, послужат на пользу многим гражданам — общественным работникам, так же часто невинно страдающим от клеветы на окраинах нашей республики.

Kohtuminister O. Tief: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Kurtschinsky ütles, et tema ei asu sellel seisukohal, et Riigikogu liiget ei või läbi otsida, vaid et läbiotsimise võib toime panna siis, kui selleks küllaldasi andmeid. Niisuguse põhimõtteliku seisukoha juures on väga raske kohtu- või administratiiv võimu tegutsemise vastu käesolevas asjas vaielda. (J. Vain, stp: Kas kohtuotsus läbiotsimiseks oli?) Selle üle räägime pärast. Kui asutakse seisukohal, et Riigikogu liiget võib läbi otsida, siis näib minule, et sellega administratiiv võimule võimalus on antud teatud aktsiooni ette võtta Riigikogu liikmete suhtes. Kui rkl. Kurtschinsky oleks öelnud, et ei ole õigust läbi otsida, siis oleksin ma sellest põhimõttest aru saanud. Kui aga öeldakse, et Riigikogu liiget võib läbi otsida, kuid peavad selleks kindlad süüandmed olema, siis ei ole see seisukoht küll õige. Minu arvates peab siis kõigil neil läbiotsimise juhtumistel, mis kohtu- protsessides ette tulevad, juba enne läbiotsimist süü kindel olema. Kelle kriteerium peaks olema mõõduandev? Kohus on iseseisev, ja parlament ei saa tema läbiotsimiste tulemusi hinnata, see oleks juba surveavaldamine kohtu peale. (J. Voiman, stp: Õelge, et halvasti talitati, see on õige.) Härra Kurtschinsky ütles, et siin ei ole õieti talitatud Riigikogu liikme korteri läbiotsimisel, et nii ei või läbi otsida. Mina pean aga ütlema, et kohtuvõim ei ole valitsuse käsutada. Kohtu-uuri ja kohtunik, ja kui rkl. Grigorjev'it oli tarvis kohtulikule vastutusele võtta, siis võis olla tarvis teda ka läbi otsida, ning läbiotsijad

võimud pidid sellega arvestama. (T. Kalbus, tões: Härra minister, kohtu-uuriad on ju prokuröri järelvalve all.) Nende järelvaatuse all, mitte järelvalve all. Kohtupidamise seaduses on öeldud „nabljudenie“ aga mitte „nadsor“. Meie põhiseaduse järgi on kohtuvõim rippumatu, iseseisev. Kui härra Kurtschinsky oleks öelnud, et meie põhiseadust on rikutud sellega, et Riigikogu liige on läbi otsitud, siis oleks see arusaadav, kuid praegune seisukoht on selgusetu. Parlament igatahes ei saa sisuliselt neid asju arutama hakata. Kohtuvõimude tegevuses võib ju eksitusi ette tulla, sellepärast ei saa veel kividega visata, kuid juurdlusele ei selgu, kas on juurdlusealne süüdlane või mitte. Niisama on ka läbiotsimise juures, — kui kahtlus on olemas, kui seaduslik alus on läbiotsimise toimetamiseks, kui kohtuvõimud on läbiotsimise korralduse teinud, siis ei ole põhjusi arupärimiseks. (J. Vain, stp: Teie kahtlustate siis edasi härra Grigorjev'it?) Ei, mitte sugugi. (T. Kalbus, tões: Härra minister, kas otsis rkl. Grigorjev'i kohtu-uurija läbi või kaitsepolitsei?) Politsei prokuröri juuresolekul. (Riigivanem J. Teemant: Kas teate, missuguse õigusega kaitsepolitsei seal tegutses? — Ta tegutses seal kui kohtu-uurija.) Läbiotsimine pandi toime siis, kui rkl. Grigorjev oli vastutusele võetud. Ja prokuröri juuresolekul pandi läbiotsimine toime, olgugi et ilma prokuröri osavõetuta see korraldus võimalik oleks olnud.

Ma jäin peatuma küsimuse juures, kuivõrd üldse on võimalik otsustada parlamendis läbiotsimise otstarbekohasuse üle. Kas võib põhjendamatuks lugeda läbiotsimise ainult sellepärast, et inimene on õigeks mõistetud? Süüteo jälgimine on iseenesest teatud eksimise riisikoga seotud. (J. Vain, stp: Teie võite siis iga mehe korterisse minna ja öelda, meie jälgime süütegu.) Kui on süüdistavad andmed olemas — iseenesest mõista. Sellepärast ei ole põhiseaduses tagatist selle vastu, et kedagi läbi otsitakse. Ja ka Riigikogu on hiljem niisugusele seisukohale asunud. Ka 149 protsessis otsiti läbi Riigikogu liikmeid. Siis esitati selle kohta arupärimine, kuid seda arupärimist ei võetud vastu. (J. Vain, stp: Teie kukutate igasuguse arupärimise läbi.) Sel ajal said kõik väga hästi aru, et vastav kohtuvõim võib tarviduse järgi seaduslikkudes piirides talitada. Et siin ei ole talitatud sihilikult, see on täiesti kindel, ja ei saa ei härra Grigorjev ega keegi teine öelda, et tema vastu on talitatud sihilikult selle või teise poliitilise otstarbe kättesaamiseks. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Sellest

selgub, et... (O. Gustavson, stp: Sõjaringkonnakohtu prokurör ei saa niipalju materjali kokku, et võiks põhjendada andmeid, millega välja tullakse!) Uued andmed võivad esile tulla, ja kui uued andmed on esile tulnud, siis võib teine aktsioon järgneda. (O. Gustavson, stp: Aga peab põhjus olema, et Riigikogu liikme korteris läbiotsimist toimetada!) Kas Teie saate teha etteheidet kohtu-uuriiale, kui ta kellegi võtab vahi alla ja pärast selgub, et süüdistavad andmed ei olnud küllaldased, ja ta lastakse lahti. (Vahelhüüe A. Anderkopp'i, tões poolt.) Käesoleva juhtumise jaoks ei ole põhiseadus mingit erandit teinud. (A. Schulbach, tões: Kas Teie ka tulevikus mõtlete iga kahtlase kaebtuse tagajärjel läbiotsimisi toimetama hakata?) Teie ütlete, et see inimene, kes kaebas, olla kahtlane, aga kui ta oleks olnud, nagu siin öeldakse, kaitsepolitsei ametnik, siis seda enam oli kaitsepolitsei põhjust teda uskuda. Nii ei või keegi öelda, et on talitatud sihilikult, ja kui sihilikult ei ole talitatud, siis on antud olukorras talitatud seaduse alusel. Niipea kui teistsugusele seisukohale asume, et läbiotsimist võib toimetada ainult absoluutselt kindlate andmete põhjal, ... (Vahelhüüded.) ei võiks läbiotsimisi üldse ette võtta. Läbiotsimine on kohtulik akt ja see ei kompromiteeri kedagi. (Vahelhüüded pahemalt poolt: Soo, soo! — O. Gustavson, stp: Härra Tief, kaitsepolitseis on üks paber, kus kaevatakse, et üks Otto Tief on maapäeva laiali ajanud!) Härra Gustavson, ma olin tol ajal liinil, aga kui on tarvis mind läbi otsida, siis olge nõnda lahked. (Chr. Kaarna, tões: Kui on eksitus tehtud, siis öelge otsekohe, et eksitus on olnud! — Igaüks peab õigusest aru saama.) Ma ütlen, ma olen ise endine kohtutegelane... (Chr. Kaarna, tões: Ma ei põruta rusikat sellepärast, et ma siin istun!)... Teie ei ole selles asjas õigel alusel. Käesoleval juhtumisel on talitatud täiesti seaduse alusel. Kui siin räägitakse, et on ettevaatamatult talitatud, siis igatahes ei kuulu see parlamendi otsustamise alla, siis võiks kaevata teatud inimeste peale kohtuministrile, aga seda ei ole seni tehtud, ja kui seda seni tehtud ei ole, siis on varane seda asja parlamendi ette tuua.

Juhataja R. Penno: Rkl. Kurt-schinsky'lt on esitatud järgmine üleminekuvormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse seletuse, avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus edaspidi võimalikult takistaks sarnaste nähtuste kordumist, mis rikuvad rahvasaadiku puutumatus, ning kõigutavad Riig-

gikogu kui kõrgema ja rahva tahtmist väljendava asutuse prestiiži, ja läheb päevakorras edasi.“

Rkl. Martinson'ilt on esitatud liht ülemineku-vormel.

Riigivanem J. Teemant: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mulle näib,... (J. Piiskar, stp: Mis Te nüüd hakate seda asja kaitsma!) Härra Piiskar, mina kuulan Teid, kui Teie räägite, üsna vaikselt, ja loodan, et Teie võite mind ka ära kuulata. (M. Martna, stp: Aga vahele hüüame meie ikka!) Hea vahelhüüe on palju väärt, ja iseäranis Teie poolt, härra Martna, kuulen ma neid heameelega.

Praegusel korral on see ärevus ilma asjata. Vabariigi Valitsus seisab tõsiselt demokraatliku vabariigi korra kaitseks. Selle kaitseks olete teie ka ise, kui kodanikud, ja kui tarvis, ohverdate teie kõik selle korra eest. Kui meil on tulnud tarvis meie riigi lühikese kestuse ajal paljudel kordadel läbiotsimisi ette võtta meie Riigikogu liikmete juures, siis on see õnnetuseks meie tervele rahvale olnud, sest paljud neist liikmetest on süüdi leitud olema ja süüdi mõistetud.

Praegusel korral pean ütleva, ma rõõmustan, et rkl. härra Grigorjev on õigeks mõistetud. Mina pean ütleva, et iga riigikodanik kahetseb, kui aus inimene on pidanud kannatama. Meie kuulsime härra Kurtschinsky käest, et ka tema põhimõttelikult ei eita seda, et teatud kordadel võib Riigikogu liikmete juures läbiotsimist toime panna. Ja mina arvan, et kui meie tõsiselt tahame valvel olla meie riigikorra kaitseks, et siis tuleb tegelikus elus sarnaseid samme, kui läbiotsimisi, ette võtta. Igal üksikul juhtumisel otsustavad selle tarvituse need võimud, keda seadus selleks kohustab.

Praegusel juhtumisel on läbiotsimine toime pandud seaduslikus korras prokuratuuri esitaja juuresolekul, kes kindlustas, et midagi seal sündida ei võinud, mis maksvate seadustega kooskõlas ei oleks. Sellepärast arvan mina, et nüüd, kus kohus oma õigeksmõistva otsuse on teinud, ei ole põhjust ärevuses olla.

Teie nägite, et selleaegne kohtuminister, kui ta asjaga ligemalt tutvunes ja nägi, et seal teatud kahtlused tõusid härra Grigorjev'i süü suhtes, astus tagasi sellest nõudest, et Riigikogu peaks ta välja andma. Sellest teie näete, et Vabariigi Valitsusel ei ole mõttesegi tulnud rkl. härra Grigorjev'i suhtes samme ette võtta, kus ta ilma põhjusega kannatada võiks. Aga elu on juba sarnane, et ka ilma olulise aluseta inimestel vahel kannatada tuleb.

Praegusel korral sündis see peaaesjalikult ühe tunnistaja tõttu. Kujutage ette, lugupeetud Riigikogu liikmed, kui sel ajal ei oleks läbiotsimist korda saadetud, mis siis oleks rääkida võidud; siis oleks võinud öelda, vaadake, võimud ei võta otsustaval silmapilgul tarvilikke samme ette, et selgitada, kas keegi süüdi on, või mitte. Härra Grigorjev peaks rõõmus olema praegusel korral, et kõik on tehtud, mida teha võidi asjaolude kindlakstegemiseks. Kuid õnnetus on selles, et praegu on veel ülemineku-ajajärk. Riikliku aparadi tegevuses on veel konarlusi. Iga läbiotsimine iseenesest on vastik, see on aga siiski tarvilik teatavatel kordadel. Sellepärast ei saa öelda, et need võimud, kes läbiotsimist toimetavad maksvate seaduste järgi, oleksid toimunud seadusevastaselt. Meie hindaksime siis ebaõigelt võimu seaduspärast tegutsemist. Kui kõike seda silmas pidada, võib valitsus rahulikult härra Grigorjev'i asja peale vaadata.

Meie võime isegi rõõmustada, et seaduslik kord meil, Eesti demokraatlikus vabariigis, valitseb, et igaüks oma õigusi kätte saab, et meil kohus õigust kaitseb. Mul on rõõm selle üle ühelt poolt, et härra Grigorjev vabaks mõisteti, teiselt poolt on mul kahju, et tal ilmsüüta hingeliselt kannatada tuli, kui tema juures läbiotsimist toimetati. Meie peame aga siiski rõõmustama, et meil on vabariigis võimud, kes meie demokraatliku korra kaitset seisavad ja tarvilikul korral oma kohuseid õiglaselt ja truult täidavad. Kui see nii on, siis on ainuke järeldus, mis praegusel korral teha võib, nimelt see, et liht ülemineku-vormel vastu võetak. (A. Schulbach, tõer: Tuleb välja, et Grigorjev peab tänama veel.) Ei kuidagi, mina olin esimene, kes rkl. Grigorjev'ile pärast õigeksmõistmist õnne soovis. Aga ütlen ainult, et nende asjaolude juures, milles võimud läbiotsimist toime panid, tegutsesid nad seaduse piirides, ja kui meie võimud on nii toimetanud, ei saa neid süüdistada. Ei saa süüdistada ka keskvoimu, sest asi seisab selles, et Vabariigi Valitsus ei ole kellelegi käsku andnud läbiotsimist toime panna, vaid politseivõimud on käinud oma seaduslikku teed, ja nagu ka prof. Kurtschinsky ütles, on see läbiotsimine toime pandud prokuratuuri juuresolekul.

J. Vain (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie elu liigub teatud poole. Kuulates härra kohtuministrit ei saanud vabaks jääda teatud tundest, et meie oleme kaugele jõudnud halva poole. Mul tuleb meelde siinjuures ühe teise Riigikogu liikme korteri läbipuistamine, mis andis samad taga-

järjed, nagu rkl. Grigorjev'i korteri läbiotsiminegi. Tol korral oli siseministriks härra Einbund. Meie rühmal on härra Einbund'i poliitika kohta nii mõndagi öelda, aga meie võime ka härra Einbund'i auks öelda, et läbiotsimist, mis oli ette võetud sama kergel käel, nagu rkl. Grigorjev'i korteris, võeti härra Einbund'i poolt tõsisemalt, kui härra Tief seda võtta suudab. Härra Einbund tuli Riigikogu kõnetooli ja avaldas oma kahetsust. Meie arvame, et kui teatud sammu kahetsetakse, siis järgmiste sammude kordamiste peale nii kergesti ei minda. Härra Tief ei ole aga enesele püüdnud selgeks teha, millega on meil tegemist. (J. Voiman, stp: Ilumetsaga!) Mets on tühisem, kui praegu kõneallosel asi. Meie peaksime katsuma vabaneda nendest kommetest, mida on harastatud tsaariajal.

Riigivanem Teemant tähendab, et läbiotsimine on vastik, läbiotsimine on alandav. Sellejuures on sarnased läbiotsimised, nagu need kaks, ilma tagajärgedeta läbiotsimised, alandavad mitte üksi neile inimestele, vaid seda enam meie riigivõimule, sest meie peame arvesse võtma siin asjaolu, et meie ametivõimud, kaitsepolitsei ja samuti vähemad kohtuametnikud igatahes Riigikogu liikmete korterisse tungivad teistsuguste eeldustega, kui nad harilikul surelikuga teevad. Kuid näeme, kuidas tühise kuulujutuga, endise kurjategija anonüüm-kirjaga, kelle küllalt mustust ja hinges jultumust selleks, et kaitsepolitseilt mõndasadat marka saada, kuidas kõige sellega meil arvestatakse. Niisuguse materjali põhjal tungitakse Riigikogu liikme korterisse! See on see kurb lugu, mille juures tõsiselt mõelda tuleb.

Meie ei ole sattunud libedale pinnale mitte üksi kodanikkude korterite suhtes, vaid on ka üldine avalik saladus, et kirjad, eriti mis välismaale lähevad, teatud „mustas kambri“ läbi soritakse. See selgub kirja kättesaamise ja ärasaatmise vaheajast ja veel sellest asjaolust, et üksikud andmed, mis muidu teatud kohast teatavaks ei või saada, ometi teatavaks tulevad, kirjad on tingimata läbi otsitud.

Peale kirjade saladuse, mis meil põhi-seadusega kindlustatud, on rikutud telefoni saladust. Mõni aasta tagasi, kui eelarve-komisjonis telefonivõrgu juhataja tähelepanu asjaolule juhiti, et meil kõnesid alatasa pealt kuulatakse, siis ütles viimane ägeduses: „Ega's mina neid sinna telefoni juurde kuulama ei pane, see ei olene minust.“

Hiljem oli kohtus Rikkand'i protsess, kus Riigikogu liikmed tunnistajatena esinesid. Nad pidid vaatamata poliitiliste lahkumine-

kute peale üksmeelselt ütleva, et tõepoolest telefonikõnesid kuulatud. (O. Gustavson, stp: Härra Teemant oli kaitsja. Riigivanem J. Teemant rkl. O. Gustavson'ile, stp: Ja Teie olite tunnistaja! Meie olime mõlemad seal! O. Gustavson, stp: Ja pidasite väga kena kõne, härra Teemant.) Ipsberg, põllumeeste kogudest, Gustavson sotsialistide seast, ka keskruhmadest oli tunnistajaid; kõik tõendasid sedasama. Sellel alal on hiljem edasi mindud, aga mitte tagasi. Praegu on saanud telefon asjaks, et asju, mis kahe inimese teada peaksid jääma, meil üldse tema kaudu rääkida ei maksa.

Mis puutub härra Grigorjev'isse, siis ei ole siin jutuga tegemist, kirjasaladuse rikku-misega, vaid siin ulatuvad asjad veel kauge-male. Kaitsepolitsei alamatel ametnikudel, nagu kohtuministrilgi ei ole meelde tulnud tõsiselt mõtleva hakata, mis tähendab kodaniku õigus korteri puutumatus peale. Ega pole ka nõutud kaitsepolitsei ametnikudelt selle õiguse austamist.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Elus tuleb sagedasti ette juhtumisi, kus kohtuvõimudel tuleb vahele astuda ja siin ei saa vahet olla Riigikogu liikme ega kellegi teise vahel. Kui on andmed olemas, et teatud isik on süüte korda saatnud, siis tuleb neid andmeid ka uurida. Sellepärast ei saa põhimõttelikult käesoleval korral valitsusele midagi ette heita, sest valitsus on järjekindlalt seda teed käinud, mida ta käima oleks pidanud. Kuid käesoleval korral oleks küll õigem olnud, kui valitsus, asja käiku ette nähes, oleks kõnetooli tulnud ja puhtast südamest selle asja ära seletanud, kuidas ta õieti on. Ma pean ütleva, et meil midagi sarnast sündinud ei ole ja teatavas mõttes oleks meil isegi täielik õigus esineda protestiga. Meie nõuame alati, et inimesed, kes valitsusse lähevad, vähemalt teatavat takti Riigikogu vastu tunneksid. Kui aga täna valitsus laseb oma esitaja, kohtuministri, välja tulla ja hulgale Riigikogu liikmetele näkku paisata, et neil „asjast arusaamist ei ole“, siis on see otse lubamata. Ma olen härra Riigivanemast alati lugu pidanud ja tean, et see inimene oskab takti pidada, ja ma sooviksin, et ta õpetaks sellest korrast lugu pidama ka meie demokraatliku riigi ministreid, kellele seda tarvis on.

Mis puutub asja sisulisesse küljesse, siis oleks meil ette heita, et valitsuse esitaja, kohtuminister Tief arupärimisele vastates mitte sisuliselt ei vastanud ja nimelt sellepärast,

et ta kõneledes läbiotsimisest ehitas mingisuguse abstraktse teooria, mida tegelikult olnud ei ole. Tegelikke asjaolusid on kohtuminister aga sootult teisiti valgustanud, kui nad tõepoolest olid. Loodan, et minu rühma kaaslasel endisel kohtuministril härra Kalbus'el võimalus saab olema näidata, et seal on asjaolud hoopis teisiti olnud. Tahan aga juba praegu nõndapalju ette öelda, et kohtuministri tõendus, nagu oleksid kohtuvõimud enne läbiotsimist asja juurelnud ja rkl. Grigorjev'i üle kuulanud, tõele ei vasta. See on sündinud alles kuu aega hiljem. Missuguse õigusega tuleb nüüd kohtuminister välja, seletab asju võõriti ja katsub abstraktse teooria üles seada, millel mingisugust tegemist ei ole käesoleva juhtumisega? See jääb igitahes selle poole saladuseks, kust nende teadetegega välja tullakse.

Mis puutub härra Grigorjev'i süüdistamisse, siis on põhjust arvata, et siin küllalt ettevaatust pole olnud. Minul on juhust olnud härra Riigivanemaga selles asjas mitmel korral jutuajamises olla ja on meie arvamised algul teravalt lahku läinud. Ma arvan, et härra Riigivanem nüüd salgama ei hakka, et tema selle järele, kui meie asja üle pikemalt olime kõnelenud, minuga ühele arvamisele tuli. Milles aga meie arvamine täna ühine olla ei saa, on see asjakäik, mida valitsus seni käinud on ja mida ta nähtavasti ka praegu veel tarvilikuks peab. Mina ei lähe selle peale üle, kas valitsus oma asutuse — kaitsepolitsei — kaudu õigustatud oli läbiotsimist ette võtma või mitte, mind huvitab hoopis asja teine külg, mis tulevikus väga raskeid tagajärgi võiks anda. Ma ei ütle seda mitte sellepärast, et meie vastasrinnas oleme — meie võime tuleval nädalal valitsuse laua taga olla ja need, kes praegu valitsevad, võivad olla vastasrinnas. Aga küsimus seisab selles, et käesoleval juhtumisel valitsus võimalikuks pidanud Riigikogule puuduliku süüdistusmaterjali põhjal ette panna, et üks tema liikmetest välja antaks selleks, et võimalik oleks teda vahialla võtta. Härrad Riigikogu liikmed teavad väga hästi, mis see väljaandmine endaga kaasa toob. See toob endaga kaasa rahvasaadiku õiguse kaotamise, mida selle Riigikogu ajal enam võimalik ei ole tagasi saada, ka sel juhtumisel mitte, kui kohus õigeksmõistva otsuse peaks andma. Ometi ei saa salata, et Riigikogu otsus väljaandmise kohta meie kohtutele teatavas ulatuses moraalseks prejuditsiaal küsimuseks on. Käesoleval korral on valitsus esinenud Riigikogu liikme väljaandmise nõudmisega, on selle hädapäraseks ja kiireks pidanud. Hiljem on ta juba sellest jälle taganenud, kui eraviisi

mõista anti, et valitsus ikka veidi ülepeakaela talitab. Et valitsus peab riiki kaitsma, sellest saan aru ja selge on, et osa Vabariigi Valitsuse tegevusest selles seisab. Kuid, kui valitsus tuleb välja nõudma teatud isikuid ja kui nende nõudmiste järgi välja antakse, kuid kui valitsus mõne aja pärast hakkab oma nõudmisi tagasi võtma, vaadake, mille ees meie siis seisame, kui siin Riigikogu vahele ei astuks.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ei oleks valitsuse nõudmistele Riigikogu poolt vastu seismist olnud, kui meie oleksime inimesi välja andnud, oleksime sellega nende üle ennem kohut mõistnud, kui nende süü kohtuasutuste kätte oleks jõudnud, võib olla oleks inimesi sel teel süüdi mõistnud, kui nad õigeksmõistmist väärivad, kuid sellegi peale vaatamata, kuigi neid pärast oleks õigeks mõistetud, ei oleks sellega suudetud tasa teha seda, mis sündis selle läbi, et inimese üle kohut mõisteti. Teie olete ju enamuses praegu ja võite teha, kuidas tahate, kuid seda pole veel nähtud, et üks valitsus on välja tulnud ja seletanud pöörates kerge käega Riigikogu poole: Teie ei saa midagi aru, meie oleme need ainutargad.

Kohtuminister O. Tief: Kui rkl. härra Anderkopp räägib, et mõned Riigikogu liikmed on tundnud end haavatutena, kui ma ütlesin: „teil ei ole õiget arusaamist“, siis ma vabandan. Ma ei ole seda tahtnud öelda haavamise mõttes, kuid ma pean kordama, et endisel töö-hoolekandeministril härra Kaarnal ei olnud selles asjas õiget arusaamist. Ma arvan, et see on kõigile arusaadav, et kui teie räägite minu põhimõtetele vastu, siis teie arvate, et mul ei ole sellel juhtumisel õiget arusaamist. Ja mina arvasin praegusel juhtumisel, et härra Kaarnal ei olnud õiget arusaamist. (J. Voiman, stp: Teil on see õige arusaamine! J. Vain, stp: Teil on omasugune arusaamine. M. Martna, stp: Teil on see absoluutne arusaamine!) Teie aga arvate, et minu arvamine õige ei ole. Täiesti külmaks jätab mind Riigikogu liikme... — mu pea on väsinud, täna on niipalju arupärimisi olnud, et nimed on meelest läinud —... (J. Piiskar, stp: Peaks Teil ju ka meelest ära minema, et Teie minister oletel!) ...härra Vainu ütetus, nagu ei kindlustaks mina kohtuministrina õiguslikku korda. Mina ei ole õiguslikku korda sellel juhtumisel kuidagi riivanud. Ma ei olnudki sel ajal kohtuminister, ja kui teie tahaksite oma sõnu õieti kaaluda, siis ei võiks teie nii öelda. Aga kui meie küsimust põhimõttelikult kaa-

lume, siis on see seisukoht igatahes ekslik, kui tahetakse teha Riigikogu liikmete jaoks mingisugune erand, et neid ei tohi läbi otsida. (A. A n d e r k o p p, tõer: Keegi ei t a h a s e d a!) Kohtuvõimud on sellest aktist osa võtnud, valitsus ei ole sellest aktist osa võtnud ja on selles asjas täiesti erapooletu. (V a h e l h ü ü d e d.) See oli küll endise valitsuse ajal, aga mina kaitsen põhimõtet. Mina ütlen, et valitsus asub põhimõttelikult niisugusel seisukohal, et Riigikogu liiget võib samuti läbi otsida, kui iga teistki kodanikku. (V a h e l h ü ü e A. A n d e r k o p p'i, tõer p o o l t.) Mina võin avalikult öelda, härra A n d e r k o p p, et mina ei ole selle asja sisulisest küljest põrmugi huvitatud. Ma saaksin aru, kui öeldakse, et ei tohi Riigikogu liiget läbi otsida; see võimalus on aga olemas, ja siis ei ole valitsus sellest huvitatud, kuidas kohtuvõimud siin talitavad. (J. V a i n, stp: I g a t e i s t k o d a n i k k u e i t o h i n i i v i i s i l ä b i o t s i d a, h ä r r a m i n i s t e r.) Kui teile ei meeldinud kohtuvõimude talitusviis, siis oleksite võinud tulla ja kaevata kohtuministrile kui peaprokurörile, aga mitte esineda valitsusele arupärimisega Riigikogus. Võib olla, et läbiotsimisel on eksitusi olnud, ma ei ole seda akti lugenud. Tähtis ei ole ka see, kas enne või pärast läbiotsimist on vastutuselevõtmise akt olnud, vaid tähtis on see, et prokuratuur on talitanud täiesti seaduslikul alusel. Tähtis on põhimõte, ja sellepärast ei saa öelda, et valitsus ei või lubada niisuguseid läbiotsimisi. Valitsus ei ole läbiotsimise loa andmist üldse kaalunud, vaid see asi on ainult kohtuvõimude käes. (A. A n d e r k o p p, tõer: T e i e k a n n a t e p o l i i t i l i s t v a s t u t u s t.) Valitsus igatahes praeguses olukorras selles asjas vastutav ei ole.

Riigivanem J. Teemant: Lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Kui poliitilisest vastutusest räägitakse, siis olen mina kui Riigivanem vastutaja ja võtan selles mõttes vastutuse ka enese peale. Teie süüdistate praegu minu kaastöölise härra kohtuministri. Mina olen aga Riigivanem ja vastutan täies ulatuses, kui midagi on juhtunud. Teie tahate üksikasju teada härra Tief'i käest ja teate ometi, et tal neid siin ei ole, ta ei olnud läbiotsimise ajal isegi kohtuminister. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Riigivanem on vastutaja, tulge ja andke hoope, kui teil alust on, ma võtan vastu. Avaldage umbusaldust, ma teen sellest järeldused, aga selleks peavad teil olema alused. Ma loodan, et enamuse südametunnistus ütleb, kus õige tee. Mina arvan, et praegusel korral ei saa etteheiteid teha ei kohtuministrile ega mulle.

Seisukord on sisuliselt ju nii, mida teie ei tohi ära unustada, et kohaliku poliitilise politsei sammud sünnivad ilma keskvalitsuse loa saamiseta. Ei kohtuminister ega Riigivanem sega end nende tegevusse. Teie, lugupeetud Riigikogu liikmed, mäletate, kui kurjaks jagu Riigikogust sai, kui arvati, et ma mingisugusel viisil ennast kohtute tegevusse olin seganud, ja nüüd tahate teie äkitselt, et ma seda oleksin pidanud tegema politsei suhtes. Teie teate, et meie poliitiline politsei tegutseb veel praegu teatavalt korradel kui kohtu-uurija kriminaal-kohtupidamise seaduse alusel, mida veel muudetud ei ole. Selle tõttu on poliitilisel politseil poliitilistes asjades kohtu-uurija õigused ja sellepärast oli sellest küllalt, et seda läbiotsimist ette võtta, kui kohapealt, Petserist oli käsk antud poliitilise politsei poolt Tallinna, läbiotsimist härra Grigorjev'i juures ette võtta, nagu ma pärast kuulsin. Prokuratuuri esitaja sõitis kohale, ja kõik sündis seadusepäraselt. Tuleb kahetseda seda läbiotsimist, sest pärast selgus, et õige kodaniku juures on seda tehtud, mispärast mina tõsiselt kahetsen, et seda tehtud on. (J. V a i n, stp: H ä r r a R i i g i v a n e m, sellest saan ma aru.) Läbiotsimine sündis küll sel ajal, kui mina Riigivanem olin, aga sel ajal ei olnud kohtuministriks härra Tief, nagu ütlesin. Kui praeguse kohtuministri tegevuses midagi sünnib, mis õige ei näi olema, siis tuldagu arupärimisega tema vastu ja süüdistatagu teda. Ma ütlen, kui praeguse kohtuministri tegevuses midagi sünnib halba teie arvates, siis olge head, tulge arupärimisega ja teie saate vastuse. (V a h e l h ü ü e J. V a i n u, stp p o o l t.) Iga inimene on ju ekslik, olgu ta Riigivanem või kohtuminister. Eksimisi on olnud ja neid saab veelgi olema. Teie teate, on juhtumisi, kus üks kohus mõistab inimese süüdlaseks, järgmine aga õigeks, on aga ka nähtusi, kus alles aastate jooksul pärast arutamist tõde selgub. Minu enese käest on aastate jooksul palju kohtuasju läbi käinud, ma võin kinnitada, et praegusel ajal nii paljudes kohtuasjus on tõde kättesaamine ütlemlata raske. Kas võime meie siis kohtuasutusi süüdistada selles, et inimene on pidanud nii- ja niipalju istuma, kui pärast kohus on ta õigeks mõistnud. Kui võimud, kes käsu andsid rkl. Grigorjev'i juures läbiotsimist toime panna, eksinud olid, siis on see arusaadav. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie süüdistate kohut, aga teie näete ka praeguses asjas, kui hästi meie kohus töötab ja kui ettevaatlik ta oma otsuste tegemisel on. Mu härrad, meie peame katsuma ühendatud jõul meie demokraatliku vabariigi korda kaitsta. Meil tuleb tegelikus elus seda kaitsta ja meil

tuleb selleks ka sarnaseid abinõusid tarvitada, nagu seda endisel ajal tehti, sest ilma kaitseta ei seisa ükski kord, ka meie vabariik üleval. Sellelt seisukohalt välja minnes, mu härrad, ei maksa kellelgi ärevil olla. Mina olen rõõmus, kui opositsioon välja tuleb. Mina olen talle tänulik, kui ta asjalik on. Ma katsun asju parandada, kui need parandamist nõuavad. Kui meie siiski aga asju ei korralda, kui nad korraldamist nõuavad, küll teie siis teid leiate seda öelda, mille järeldusel ka praegune valitsus sinna peab minema, kuhu kõik endised on läinud. Praegusel korral on aga mulle vastuvõtmatu see toon, mida siin on tarvitatud. Teie, minu härrad, eksite. Mina julgen tähendada, et need härrad, kes täna isesugust tooni härra Tief'i vastu tarvitasid, on seda ilmaasjata teinud. Tema ei ole süüdi. (A. Anderkopp, tõer: Mis kord see on majas! Mis on Riigivanemal tegemist kohtuministri alaga?) Härra Anderkopp, mis teie ilma asjata nii kurjad olete, kui selleks kurjuseks põhjust ei ole. Igatahes keegi ei ole tegutsenud halvast mõttest, see on asjaolu, mille üle peame rõõmustama. Kui meil ollakse selle demokraatliku korra valvel, siis ei peaks põhjust olema kurtmiseks. (A. Anderkopp, tõer: Kes selle valvel ei ole!) Oleme, kõik oleme, selles asjas meil veel mõtete lahku minekuid ei ole. (J. Vain, sp: Võib nii väravaid valvata, et kõik maha lasta!) Ei ole nii. Võib olla, et meie veel natuke pehmed oleme, aga mis teha, inimlikud nõrkused on meie juures, oleme veel noored.

T. Kalbus (tõer): (Riigivanem J. Teemant: Mis seal seletada, härra Kalbus, Teie ise olite ju kohtuminister.) Härra Riigivanem, Mina olin päris vagane, kui Teie kõnelesite. Teie lubage siis mulle ka nüüd rääkida, (Vahelhüüte J. Vainu, sp poolt.)

Juhataja **R. Penno**: Ma palun võimaldada rkl. Kalbus'el kõneleda, härra Vain!

T. Kalbus (tõer): Mina võtan sõna sellepärast, nimelt kohtuministri seisukohtade pärast, mis tema siin avaldas. Kõigepealt tahaksin ma öelda, et härra Riigivanem teab väga hästi — see oli endistel aegadel nii, ja see peaks ka praeguse valitsuse juures mõõduandev olema, — et on teatud hulk kohtuasju, millest Vabariigi Valitsus väga huvitatud on, ja sellepärast kohtuministrile eriti ülesandeks teeb, et kohtuminister proku-

ratuuri kaudu teatud asjaga kontaktis peab olema ja teadma, mis sünnib. See oli nii, kui mina valitsuses olin. On terve rida asju, mille vastu valitsus ei võinud ükskõikseks jääda, vaid valitsus tahtis, et ta täiesti nende asjadega kursis oleks. Sellepärast oli kohtuministri ülesanne nende asjadega prokuratuuri kaudu täiesti kontaktis olla, et teada, kuidas juurdlus liigub, kuidas eeluurimine liigub, ja üldse mis seal sünnib. Kohtuminister ütleb, et ei ole niisuguseid asju olemas, mille üle eriti järele valvata. Kohtuminister tuleb ja ütleb valitsuse nimel, et vaadake, ega meie siin midagi teha ei saa, meil on võimud, kes tegutsevad, ja meie vaatame pealt, mis teised teevad. Kui kohtuminister arvab, et juhtumisel, kui ühe Riigikogu liikme kohta on süüdistus tõstetud, valitsus ei tarvitse huvitatud olla, et tehku võimud, mis nad heaks arvavad, siis minu arvates sarnasele seisukohale asuda ei tohi. Kui kohtuminister tahab Vabariigi Valitsuse nimel üldse vastata Riigikogu kõnetooli astudes, peab ta sisuliselt asjaga tuttav olema.

Mis on siis Grigorjev'iga sündinud. Rkl. Grigorjev'i juures on läbiotsimine olnud, mitte sel ajal, kui asi kohtu-uurija käes oli. Kaitsepolitsei otsis Grigorjev'i läbi, kuna kohtu-uurija kuu aega pärast läbiotsimist Grigorjev'i vastutusele võttis. Kelle käsutada on siis kaitsepolitsei? Kaitsepolitsei on ometi siseministri käsutada, kuna prokuratuur kuulub kohtuministri ülevalve alla; ta on Vabariigi Valitsuse määrata. Siin ei saa minu arvamise järele ühe Riigikogu liikmega sarnaselt toimida, et ei tea sellest ei sise- ega kohtuminister ja ei tahagi sellest teada. Kui tahetakse riigikogu liikme juures läbiotsimist toimetada, siis peaksid võimud ometi niivõrd distsiplineeritud olema, et nad sellest vastavaid ministreid informeeriksid. Sellepärast arvan, et ei või valitsuse nimel kohtuminister seletama tulla, et ta ükskõiksest vaatab asja peale. On teatud jagu asju, mida valitsus kohtuministri kaudu peab silmas pidama, ja ma usun, nagu härra Riigivanem seletab, et nad tulevikus seda teevad. Riigivanema seisukohast saan ma aru, aga kohtuministri seisukohast ma aru ei saa. See ei ole õige.

Kohtuminister **O. Tief**: (J. Vain, sp: Ehk kannate selle korra ka ette, kuidas Teie ajal tehakse. See huvitab meid väga.) Rkl. härra Kalbus tähendas, et ma olevat arvamist avaldanud, et üldse ei ole tarvilik niisugustes asjades, nagu rkl. Grigorjev'i korteri läbiotsimise asi, valitsusel seisukohta võtta ega vastavaid eeluurimise asutusi ennast lasta

informeerida. Teie olete minust valesti aru saanud. Mina kinnitasin ainult, et kui rkl. Grigorjev'i juures läbiotsimine toime pandi, siis igatahes seaduslik alus selleks oli. (J. Vain, stp: Härra minister, seaduslik alus on iga inimese korterisse tungida!) Ma arvan ka kindlasti, et tähtsamatest juurdlustest, eriti kui tahetakse Riigikogu liikmete juures läbiotsimisi ette võtta, siis valitsus vastavate võimude poolt peab saama aegsasti informeeritud. Ma ei ole sugugi selles asjas, härra Kalbus, teisel arvamisel. Meie läheme lahku ainult selle fakti hindamisel, mis on olnud endise valitsuse ajal. Teile näib, et seal on sündinud midagi võimatut, mille eest praegune kohtuministergi peaks vastutama, mulle paistab, et midagi niisugust ei ole olnud, mille eest võite tulla ja hakata praegust valitsust ja mind süüdistama. Kui prokuratuuri võim oleks seadusevastaselt talitanud, siis oleks pidanud kaebama kohtuministrile ja nii endine kui ka uus kohtuminister oleksid pidanud selle nähtuse kõrvaldamise eest hoolitsema. (J. Vain, stp: Kas Teie siis tõesti usute, et siis kui kaebtust ei ole „vashe delo storona“.) Kui aga seadusevastast nähtust ei ole olnud, siis ei vastuta uus kohtuminister endise ajal ettevõetud aktsioonide eest. Mulle näib, et praegusel korral ei ole teil põhjust praegusele valitsusele kallale tungida. (Vahelhüüe A. Anderkopp'i, tõer poolt.) Siis tulge mulle kallale, kui mina olen midagi teinud.

Chr. Kaarna (tõer): Austatud Riigikogu liikmed! Lugupeetud Riigivanem tähendas siit kõnetoolilt, et tema ja tema valitsus on alati seisnud ja seisab ka praegu selle eest, et kaitsta meie demokraatlikku korda nende abinõudega ja teedega, mis selles korras seaduslikud, otstarbekohased ja tarvilikud on. Usume, et see nõnda on. Minul vähemalt puudub see arvamine, nagu oleks valitsus riigikorra kaitsmise küsimustes käinud mingit lubamatut teed. Kui siin siiski kõneleda tuleb, siis sellelt seisukohalt välja minnes, et riigi organismis on asutusi ja alaasutusi, kelle tegevuses on ette tulnud, tuleb praegu ja võib olla ka edaspidigi — väärnähtusi, mis ei vasta demokraatliku riigikorra nõuetele. Kui väärnähtusi on ette tulnud, siis ei või ometi öelda, et kõik on hästi olnud ja et midagi ei võida siin teha. Minu arusaamise järgi tuleb välja minna teisest seisukohast; tuleb otsekohene olla ja avalikult tunnustada, et vastu tahtmist on siiski midagi ette tulnud, ja seda tuleb kahetseda. Kui nii öeldaks, siis saaksin

ma seisukorrast aru ja sarnase vastuse peaksin ma täiesti rahuloldavaks. Siin aga öeldakse, et kõik on nii läinud, nagu minema pidi. Läbiotsimine pandi toime — sest seadus ei keela seda — ja sellega olevat asi korras. Kuid lubage, härrad, nii ei tohiks asja peale vaadata; tuleb kaugemale minna ja vaadata, kas seal, kus asi algas, on kõik korras.

Kui härra kohtuminister seletas, et ta sellesse küsimusse ei taha sisuliselt tungida, vaid käsitab seda vormilisest seisukohast, siis hüüdsin mina vahele, et parem on otsekoheselt öelda, et kuskil on viga tehtud, ja Vabariigi Valitsus seda ära tundes on saanud omale teatavad kogemused ning teab, kuidas tuleb edaspidi talitada. Selle vahelhüüde peale, et kuskil on olnud eksitus, muidugi mitte Vabariigi Valitsuses, mitte Riigivanemas ega ka kohtuministris, — on heaks arvatud vastata sel momendil, kui ma puudusin koosolekult, et minul puudub arusaamine. Ma tänan härra Riigivanemat ja härra kohtuministrit niisuguse arvamise avaldamise eest. (Riigivanem J. Teemant: Kes seda on öelnud!) Kui võidakse Riigikogu liikmele sarnast ütelist näkku visata, siis tõendatakse sellega mitte üksnes oma enese taktitunde nõrkust, vaid ka seda, et isikliku kallalekippumise abil loodetakse sisulise vastuse andmisest kõnealoleva küsimuse kohta kõrvale pöigelda. Mina ei saa teisiti rääkida kui seda, mis mõtlen. Olen näinud lugupeetud Riigivanema silmis pisaraid nendel kordadel, kui tarvis mõelda inimeste peale, kes Eesti riigi loomise juures tähtsat osa etendanud. Olen ikka lugupidamisega kõnelelenud Riigivanema aususest ja erilist hoolisusest valitsemise töös, olles ühtlasi arvamisel, et selle riigimehe poolt ei leia iialgi heakskiitmist isiklikud kallaletungimised inimestele, kellel paha tahtmist ei ole. Kuid valitsuse esitaja, lugupeetud kohtuminister on ometi heaks arvanud vahelhüüde puhul, mis ei puudutanud ei Riigivanemat, ei kohtuministrit isiklikult ega ka kogu Vabariigi Valitsust, — tähendada, et mul puudub arusaamine. Võtke seda kuidas tahes, mina aga arvan, et sellel valitsuse liikmel enesel puudub midagi, mis igal Vabariigi Valitsuse liikmel peaks olema, ja et ta ise sellest peaks tarvilikud järeldused tegema.

Edasi, ma lähen välja sellest seisukohast, et läbiotsimise toimepanemiseks, kui selle ettevõtmine põhjendatud ja tarvilik on, ei pea olema erilist kitsendust. Ei tule vaadata eriliselt selle peale, kas isik, kelle juures läbiotsimise toimepanemine põhjendatult nõutav on, on lihtkodanik, ametnik või seadus-

andliku kogu liige. See on arusaadav ja loomulik. Kuid iga asja juures peavad tõsised põhjused olema. Praegusel korral märgin ära ühe põhjuse, mis oleks pidanud sundima kaitsepolitsei ja siseministeeriumi ametnikke veel rohkem ettevaatlikumad olema: siin puutus asi seadusandliku kogu liikmesse, kes kuulub vähemusrahvuse hulka. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie ise oleme vähemusrahva seisukorras olnud, teame, kuidas meiega ümber käidi, oleme nii mõndagi oma turjal tunda saanud. Sellepärast ei või meil teadmata olla, mida vähemusrahva peres mõeldakse ja arvatakse, kui võimukandjad eksisamme teevad. Teame väga hästi, missugune meeoleu valitseb piiriäärsetes maakohtades, eriti Petseriimaal. Sellepärast, kui sellelt maalt päritolevate isikute kohta midagi ette võtame, eriti sellelt maalt tulnud Riigikogu liikmete kohta, siis peame kõigepealt piinliku hoolega ja erilise täpsusega kuulama ja vaatama, kas see, mis inimeste kohta teatatakse, vastab täpselt tõele jne. Ainult sel teel, see tähendab siis, kui kõigekülgselt püüame asjasse süveneda, saame täieliku selguse kätte. Mina arvan, kui meie ametivõimudel parajal ajal kindel tahe oleks olnud selgeks teha, kas rkl. Grigorjev on kuidagi viisi teatud asjasse segatud, siis oleksid nad juba ammu sama otsuse kätte saanud, missuguse otsuse andis meie vabariigi kohus. Hooslat uurimist ja kaalumist ei ole olnud ja siin, ma ütlen, on teatud poolt viga tehtud. Ja kui nüüd Vabariigi Valitsus seda viga varjama hakkab, siis sellega kuidagi leppida ei saa.

Kuidas suudame parandada meeoleu piiriäärsetes kohtades, sellest kõnelesin kord varemalt. Praegusel juhtumisel peaksin ütleva, et need kodanikud piiriäärsel maal, kes Grigorjev'ist lugu peavad, ja kes teavad, missugused on tema vaated ja põhimõtted; need ei ole kõige selle järele, mis on sündinud, heal arvamisel meie ametikohtadest, ei ole ka heal arvamisel nendest inimestest, kes seda asja on ajanud. Siin on tegemist asjaga, mida ei tohiks meie vabariigis ette tulla, kui tahame, et valitseks rahu nii sisemaal kui ka piiriääres. Siin ei ole tarvilikku ettevaatust olnud, ja selle vea peaks ära tundma ka Vabariigi Valitsus; ja kui ta selle ära tunneb, siis peaks midagi muud ette võtama, peaks tagant järele selgitama hakatama, kes kiskus ja millistel põhjustel kisti Grigorjev musta asja. Kui seda tahetakse teha, kui see ette võetakse, siis au sarnasele Vabariigi Valitsusele!

Kohtuminister O. Tief: Väga lugupeetud rkl. härra Kaarna on end puudu-

atatud tundnud ühest minu ütelsest. Sel puhul tahaksin ma seletada, — öieti ma seletasin seda juba, — et mulle näib, et üldine situatsioon oli niisugune: mina rääkisin, et siin on tähtis põhimõttelik olukord, kuna vähem tähtis on faktiline olukord. Ja härra Kaarna hüüdis minu seisukoha vastu midagi vahele, mida ma täpselt ei mäleta, kuid mis minu arvates näitas, et ta öieti ei olnud aru saanud. (J. Piiskar, stp: See on suuruse tunnusmärk, ei pea meeles niisuguseid väikseid olevusi.) Kui Teie sellest nii aru saite, et ma eitan üldse teie arusaamist, siis ma kahetsen väga oma ütlust ja seda olen ma kord siit ka tõendanud. Mul on eriline lugupidamine härra Kaarna' vastu ja ma heameelega vabandan end. Aga ma ei või oma põhimõttelikku seisukohta muuta ja ma ütlesin, et kui teie ütlete, et siin on tähtis faktiline, mitte põhimõttelik olukord, siis ei ole teie sellest öieti aru saanud. Selles minu ütelses ei või küll ka midagi haavavat olla. Kui keegi mulle ütleb, et ma ei ole mingisugusest asjast aru saanud, siis ei loe ma seda enesele haavavaks. Kui härra Kaarna minu seletusega ei rahuldu, olen valmis igasugust rahuldust andma. Aga kuigi härra Kaarna muidu, võib olla, ei eksi, — selles asjas, ma arvan, et ta küll eksi.

Juhataja R. Penno: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Vainul.

J. Vain (stp): Juba siis, kui läbirääkimised selle asja kohta algasid, märkisin ma, et meil oleks sellega juba teatud suur rahuldus käes, kui siit kõnetoolilt olgu härra Riigivanem, olgu härra kohtuminister oleks tähendanud, kas seda sammuna tuleb hinnata kui kordaläinut või kui õnnetut. Härra Riigivanem ütles poole sõnaga, et seda kahetseda tuleb. Ma arvan ja loodan, et kui härra kohtuminister Tief samasugusele arvamisele oleks tulnud, siis härra Riigivanem rohkem oleks öelnud. Meie teaksime siis neid seisukohti, millest välja minnes härra kohtuminister tulevikus meie õigusliku korra järele valvates tegutsema saab. Kuid härra kohtuministri esinemisest ei ole näha seda, mida ta tulevikus teha tahab.

Juhataja R. Penno: Asun rkl. Kurtschinsky motiveeritud ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 29 häält, vastu 39 häält, seega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud.

Asun liht ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava ena-

musega on liht ülemineku-
vormel vastuvõetud.

On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.
(Hääletatakse.) Nähtava ena-

musega on ettepanek vastuvõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno.**

Abisekretär **O. Liigand.**

